

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2019-2024 ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΩΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ**

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Γ. ΖΑΡΑΚΑΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2025

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2019-2024 ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΩΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ**

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς
Σχέσεις, τη Στρατηγική και την Ασφάλεια, στο
Πανεπιστήμιο Νεάπολις**

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Γ. ΖΑΡΑΚΑΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2025

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © **Στέφανος Γ. Ζαρακάς, 2025**

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Ή ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο Στέφανος Ζαρακάς του Γεωργίου, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική την Περίοδο 2019-2024 υπό το πρίσμα των Ευρωπαϊκών Πολιτικών», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Στέφανος Γ. Ζαρακάς

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	9
Συνοτομογραφίες	11
Κατάλογος Πινάκων	12
Κεφάλαιο 1 – Εισαγωγή (Βιβλιογραφική Ανασκόπηση-Μεθοδολογία Έρευνας).....	13
Κεφάλαιο 2 – Η Ελληνική και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική πριν το 2019	18
Κεφάλαιο 3 – 2019-2024: Η Μετουσίωση της Ελληνικής Μεταναστευτικής Πολιτικής ...	28
3.1 Η Στρατηγική Ενίσχυσης των Ελέγχων.....	29
3.2 Η Νέα Στρατηγική για τη Διαχείριση του Ασύλου	36
3.3 Η Ενσωμάτωση και οι Πολιτικές Κοινωνικής Συνοχής και Ένταξης.....	40
Κεφάλαιο 4 – 2019-2024: Η Νέα Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική.....	46
4.1 Το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (2020).....	47
4.2 Οι δύο κρίσεις της Ευρώπης: Η Πανδημία του COVID 19 και ο Πόλεμος στην Ουκρανία.....	49
4.3 Το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (2024).....	52
Συμπεράσματα	56
Βιβλιογραφία	59

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Στέφανος Ζαρακάς του Γεωργίου

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: «Η Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική την περίοδο 2019-2024 υπό το πρίσμα των Ευρωπαϊκών Πολιτικών»

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 11 Φεβρουαρίου 2025 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος) Ελένη Γαβριήλ, Λέκτορας Διεθνούς Οικονομικού Δικαίου και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Ελευθεριάδου Μαρίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια Διεθνών Σχέσεων και Ασφάλειας

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Μικελής Κυριάκος, Σύμβουλος Καθηγητής για το μάθημα «Στρατηγική και Λήψη Αποφάσεων»

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω ορισμένους ανθρώπους, χωρίς την αμέριστη συμπαράσταση και υποστήριξη των οποίων, το εν λόγω κείμενο δεν θα είχε ολοκληρωθεί. Θα ήθελα αρχικά να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Γαβριήλ, η οποία με την επιστημονική γνώση που διαθέτει, την εμπιστοσύνη που μου επέδειξε, τον εποικοδομητικό μας διάλογο, και με τις καίριες παρατηρήσεις της, με καθοδήγησε σωστά στην έρευνα και συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας. Τέλος, ένα μεγάλο «ευχαριστώ» το οφείλω στους αγαπημένους μου και κυρίως στην οικογένειά μου, που με στηρίζει πάντα σε όλες τις προσπάθειες που καταβάλω για την πνευματική μου εξέλιξη.

Στον γιό μου, Γιώργο

Περίληψη στα Ελληνικά

Η παρούσα εργασία μελετά την ελληνική μεταναστευτική πολιτική την περίοδο 2019-2024, τόσο στην ιστορική της διάσταση όσο και στο ευρωπαϊκό περιβάλλον, δεδομένου ότι για πρώτη φορά υιοθετήθηκαν συλλογικές αποφάσεις για τη διαχείριση των μεγάλων μεταναστευτικών κυμάτων. Η μετανάστευση ως κοινωνικό φαινόμενο έχει αποκτήσει τις τελευταίες δεκαετίες μια μεγάλη δυναμική, λόγω των αυξημένων μεταναστευτικών ροών και κυριαρχεί στη δημοσία και πολιτική ατζέντα όλων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελλάδα, με το πέρασμα των ετών μετατράπηκε από χώρα που έστελνε μετανάστες σε άλλες χώρες σε χώρα που πλέον τους υποδέχεται, επηρεάζοντας σημαντικά την πολιτική, κοινωνική και οικονομική ζωή της. Διαπιστώθηκε ότι η ελληνική μεταναστευτική πολιτική έχει εξελιχθεί σημαντικά από την δεκαετία του 1990 έως το 2024, και χαρακτηρίζεται από μία πολύπλευρη προσέγγιση, η οποία περιλαμβάνει μία στροφή προς αυστηρότερους ελέγχους στα σύνορα, ταχύτερες διαδικασίες ασύλου και ενισχυμένες προσπάθειες κοινωνικής ένταξης, προτάσσοντας την εθνική ανάγκη για ασφάλεια στα πλαίσια ενός αβέβαιου διεθνούς περιβάλλοντος. Ακολουθήθηκε η μεθοδολογία της ποιοτικής ανάλυσης των κύριων νομοθετικών πρωτοβουλιών που υιοθέτησε η ελληνική πολιτεία, προκειμένου να αναδειχθούν οι βασικοί τομείς της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα και ο βαθμός εξευρωπαϊσμού της, δεδομένου ότι η Ελλάδα αποτελεί τη χώρα από την οποία εισέρχονται για παράνομοι μετανάστες και πρόσφυγες. Δια μέσου της ποιοτικής ανάλυσης παρουσιάζεται μια συνεκτική και συλλογική ανάλυση και προσέγγιση των μεταναστευτικών πολιτικών στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση από το 1991 έως σήμερα, εστιάζοντας στην περίοδο 2019-2024, συμβάλλοντας κατά αυτό τον τρόπο στον εμπλουτισμό της επιστημονικής βιβλιογραφίας.

Λέξεις κλειδιά

Ελληνική μεταναστευτική πολιτική-Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική- περίοδος 2019-2024-εξευρωπαϊσμός

Περίληψη στην Αγγλική Γλώσσα

This research studies the Greek migration policy in the period 2019-2024, both in its historical dimension and in the European environment, given that for the first time collective decisions were adopted for the management of large migration waves. The phenomenon of immigration has acquired great momentum in recent years, due to increased immigration flows, and dominates the public and political agenda of all the member states of the European Union. Over the years, Greece transformed from a country that used to send immigrants to other countries to a country that now welcomes them, significantly affecting its political, social and economic life. It was demonstrated that Greek immigration policy has evolved significantly from the 1990s to 2024, and is characterized by a multifaceted approach, which includes a shift towards tighter border controls, faster asylum procedures and enhanced social integration efforts, prioritizing the national need for security in an uncertain international environment. The methodology of the qualitative analysis of the main legislative initiatives adopted by the Greek state was followed, in order to highlight the main areas of the Greek immigration policy and its degree of Europeanization, given that Greece is the main gateway for irregular immigrants and refugees. Through qualitative analysis, this study offers a coherent and collective analysis and approach to migration policies in Greece and the European Union from 1991 to the present, focusing on the period 2019-2024, thus contributing to the enrichment of the scientific literature.

Keywords

Greek migratory policies-European migratory policies-period 2019-2024- Europeanization

Συνοτομογραφίες

Δ.Ο.Μ. : Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης
Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση
Ε.Α.Σ.Ο. : European Asylum Support Office (Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο)
EURODAC : European Dactyloscopy
Frontex : Ευρωπαϊκή Συνοριακή και Ακτοφυλακή
HELIOS : Hellenic Integration Support for Beneficiaries of International Protection
Κ.Ε.Δ. : Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές
Κ.Ε.Μ. : Κέντρα Ένταξης Μεταναστών
Κ.Ε.Σ.Α. : Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου
ΚΥ.Σ.ΚΟΙ.Π. : Κυβερνητικό Συμβούλιο Κοινωνικής Πολιτικής
Κ.Υ.Τ. : Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης
Μ.Κ.Ο. : Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
Ο.Η.Ε. : Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Π.Δ. : Προεδρικό Διάταγμα
Π.Ε.Γ.Π. : Πιστοποιητικό Επάρκειας Γνώσεων για την Πολιτογράφηση
ΠΡΟ.ΚΕ.ΚΑ. : Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης
Σ.Ε.Μ.Π. : Συμβούλια Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων
U.N.H.C.R. : United Nations High Commissioner for Refugees

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 : Νομοθετικό πλαίσιο περιόδου 1991-2018	25
Πίνακας 2 : Νομοθετικό πλαίσιο περιόδου 2019-2024	44

Κεφάλαιο 1 – Εισαγωγή (Βιβλιογραφική Ανασκόπηση-Μεθοδολογία Έρευνας)

Τις τελευταίες δεκαετίες, το φαινόμενο της μετανάστευσης πρωταγωνιστεί στη σφαίρα της δημόσιας συζήτησης και κατέχει μία εξέχουσα θέση στην δημόσια πολιτική ατζέντα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς εμφανίζει μια αυξητική δυναμική και ένταση, ασκώντας εξαιρετική πίεση στον ευρωπαϊκό χώρο (Brucher, Epstein, McCormich, Saint-Paul, Venturini and Zimmermann, 2001). Σύμφωνα με τον Τσούση, η μετανάστευση είναι «η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου. Ως συνεχής ροή προσώπων από και προς μια περιοχή η μετανάστευση είναι μία από τρεις βασικές δημογραφικές διαδικασίες (οι άλλες δυο είναι η γεννητικότητα και η θνησιμότητα). Είναι η διαδικασία εκείνη που συνεπάγεται τη μηχανική (ή τεχνητή) ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού. Αποτελεί ένα από τα κύρια είδη της γεωγραφικής κινητικότητας» (Τσαούσης 1991, 238).

Είναι γεγονός ότι τα κράτη μέλη της Ε.Ε. υφίστανται σε ένα σύνθετο και μεταβαλλόμενο σκηνικό και αποτελούν τόπο έλξης των μεταναστευτικών ροών και γι' αυτό το λόγο αναπτύσσουν και υιοθετούν πολιτικές ούτως ώστε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά το φαινόμενο αυτό, διασφαλίζοντας τα εθνικά τους συμφέροντα. Η διαχείριση της μετανάστευσης, μέχρι και τη δεκαετία του 1990 ήταν στην αρμοδιότητα των εθνικών κρατών, ενώ οποιαδήποτε συνεργασία ήταν διμερής ή σε επίπεδο περιφερειακό, χωρίς να εντάσσεται σε ένα κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο (Μπουρουντής 2022, 59). Από το 2000 και μετά, σχεδόν όλες οι ευρωπαϊκές χώρες άρχισαν να αναπτύσσουν και να υιοθετούν συγκεκριμένες πολιτικές προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις αυξανόμενες μεταναστευτικές ροές που προκλήθηκαν από διάφορες γεωπολιτικές αναταραχές (εμφύλιοι πόλεμοι, τρομοκρατία....).

Η ανάπτυξη των μεταναστευτικών πολιτικών ήταν καίριας σημασίας τόσο για την εξασφάλιση και διατήρηση της κρατικής εθνικής κυριαρχίας όσο και για της κοινωνικής συνοχής, καθώς στόχος είναι ο έλεγχος και η οργάνωση του φαινομένου της μετανάστευσης (Μπάγκαβος και Παπαδοπούλου 2015, 24). Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Schnapper, ως μεταναστευτική πολιτική ορίζεται το σύνολο των μέτρων και κοινωνικών πρακτικών που από την μία πλευρά ρυθμίζει και ελέγχει την είσοδο, παραμονή και απασχόληση των μεταναστών, δικαιούχων διεθνούς προστασίας και αιτούντων άσυλο, ενθαρρύνοντας την επιστροφή ή την προσωρινή παραμονή τους, και από την άλλη πλευρά απευθύνεται στους ήδη εγκατεστημένους μετανάστες και αφορά τις πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης τους (εκπαίδευση, στέγαση, υγεία, κοινωνική πρόνοια...) (Schnapper 1992, 29-30).

Η παρούσα εργασία εστιάζει στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική την περίοδο 2019-2024, η οποία σηματοδεύτηκε από την χάραξη και υιοθέτηση ενός νέου ελληνικού και ευρωπαϊκού σχεδίου για ελέγξουν τις αυξανόμενες μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές. Η Ελλάδα διαδραματίζει ένας καίριας σημασίας ρόλο στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, λόγω της καίριας της θέσης στα εξωτερικά σύνορα της ευρωπαϊκής ηπείρου, γειτνιάζει με τη Μέση Ανατολή, και τα Βαλκάνια, γεγονός που την καθιστά αυτόματα την χώρα εισόδου για παράτυπους μετανάστες και πρόσφυγες. Επομένως, σκοπός της εργασίας μας είναι να αναδείξουμε τη μορφή και τη φυσιογνωμία της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής της περιόδου 2019-2024, η οποία έχει αλλάξει σε σχέση με αυτήν των προηγούμενων ετών, και ειδικότερα της περιόδου 1991-2019.

Φιλοδοξούμε να τοποθετήσουμε τις ελληνικές μεταναστευτικές πολιτικές τόσο στην ιστορική τους διάσταση, δεδομένου ότι η Ελλάδα μετατράπηκε από χώρα που έστελνε μετανάστες σε χώρα που υποδεχόταν μετανάστες, όσο και στο ευρωπαϊκό περιβάλλον, καθώς για πρώτη φορά στην ιστορία του ευρωπαϊκού οικοδομήματος υιοθετήθηκαν συλλογικές αποφάσεις για τη ρύθμιση και διαχείριση των μεγάλων μεταναστευτικών κυμάτων, ούτως ώστε να διασφαλιστούν τα ευρωπαϊκά σύνορα και η ανθρώπινη μεταχείριση μέσω μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής.

Με άλλα λόγια, οι μεταναστευτικές πολιτικές στην Ελλάδα τον 21^ο αιώνα θα αναλυθούν υπό το πρίσμα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την ανάγκη ανάπτυξης μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής, η οποία αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση για την Ε.Ε.. Επιλέξαμε τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο (2019-2024) γιατί η Ελλάδα, αλλά και η Ευρώπη δέχτηκε από το 2016 μια μαζική άφιξη εκατοντάδων χιλιάδων μεταναστών, και για πρώτη φορά επιχείρησε να αλλάξει τον μηχανισμό εισόδου και ελέγχου στα σύνορά της, και να διαμορφώσει το εθνικό της σχεδιασμό για την αντιμετώπιση των μεγάλων μεταναστευτικών ροών. Επιπρόσθετα, βασική μας επιθυμία είναι να καλύψουμε ένα μεγάλο ομολογουμένως ερευνητικού κενού στη βιβλιογραφία, δεδομένου ότι τα τελευταία χρόνια τα επιστημονικά κείμενα, βιβλία και άρθρα επικεντρώνονται κυρίως στη μελέτη του ελληνικού και ευρωπαϊκού μεταναστευτικού φαινομένου από το 1990 μέχρι και τη δεκαετία του 2000, χωρίς να υπάρχει μια εμπειριστατωμένη παρουσίαση και ανάλυση των σύγχρονων τάσεων της μεταναστευτικής πολιτικής. Προηγούμενες ερευνητικές προσπάθειες συνόλου επί της παρούσας ερευνητικής προβληματικής δεν εντοπίζονται στην Ελλάδα, και όταν εντοπίζονται αφορούν συγκεκριμένες πτυχές και διαστάσεις χωρίς να περικλείουν όλο το φάσμα της μεταναστευτικής πολιτικής. Τέλος, ο τρόπος που θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε την ελληνική μεταναστευτική πολιτική υπό το φως της αντίστοιχης ευρωπαϊκής πολιτικής προσφέρει μια διεξοδική ανάλυση του θέματος μελέτης, έχοντας την φιλοδοξία να συμβάλει και στη διεθνή συζήτηση και βιβλιογραφία.

Το πρώτο βασικό ερώτημα που θα επιχειρήσει να απαντήσει η εργασία είναι ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής την περίοδο 2019-2024, όταν το συντηρητικό κόμμα της Νέας Δημοκρατίας ανέλαβε την εξουσία το 2019, ανανεώνοντάς την το 2023, και έθεσε στο επίκεντρο του πολιτικού της προγράμματος τους αυστηρότερους ελέγχους στη μετανάστευση και τις ταχύτερες διαδικασίες ελέγχου, λαμβάνοντας υπόψιν τη στρατηγική θέση της Ελλάδας ως κράτος πρώτης γραμμής της Ε.Ε., το οποίο διαχειρίζεται σημαντικές μεταναστευτικές ροές προσπαθώντας παράλληλα να τηρήσει τα ανθρωπιστικά πρότυπα. Το δεύτερο ερώτημα το οποίο θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε είναι κατά πόσο και πως έχει αλλάξει η ελληνική μεταναστευτική πολιτική από το 1990 έως το 2024, επιχειρώντας μία εσωτερική σύγκριση προκειμένου να αναδείξουμε τις συνέχειες και ασυνέχειες της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής στο πέρασμα του χρόνου. Το τρίτο και τελευταίο ερώτημα, στο οποίο θα ρίξουμε φως, είναι ο τρόπος που ενσωματώθηκε η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική στην αντίστοιχη ελληνική, δεδομένου ότι αυτή αντικατοπτρίζει μια πολύπλευρη και πολύπλοκη προσέγγιση, η οποία περιλαμβάνει τη διαχείριση της μετανάστευσης, την διασφάλιση της ασφάλειας, τις ανθρωπιστικές υποχρεώσεις και την χάραξη μιας συντονισμένης δράσης στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Για να μπορέσουμε να απαντήσουμε στα ανωτέρω ερωτήματα θα προβούμε σε μια ποιοτική ανάλυση των νόμων και των προεδρικών διαταγμάτων που υιοθετήθηκαν από την ελληνική πολιτεία για την αντιμετώπιση, και οριοθέτηση της μετανάστευσης. Η ποιοτική ανάλυση είναι μια ερευνητική μέθοδος που επικεντρώνεται στη μελέτη και ερμηνεία των πολιτικών φαινομένων με έμφαση στη βαθύτερη κατανόηση των γεγονότων, των νοημάτων, των απόψεων και των πλαισίων που επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων, τις πολιτικές δομές και τις διαδικασίες (Cresswell, 2007). Με άλλα λόγια, θα μπορέσουμε να εξερευνήσουμε και να αναλύσουμε σε βάθος τα βασικά χαρακτηριστικά του υπό μελέτη φαινομένου. Εν προκειμένω, θα προβούμε σε μια λεπτομερή και κριτική περιγραφή, και κατανόηση των πολιτικών που λήφθηκαν για την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου, το οποίο απέκτησε μια τεράστια δυναμική τα τελευταία χρόνια. Κατά αυτό τον τρόπο θα προσφέρουμε στην επιστημονική κοινότητα μια πληρέστερη εικόνα των αρχών της ελληνικής και ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής την περίοδο 2019-2024.

Εξάλλου, η ποιοτική ανάλυση συμβάλλει στην αποκάλυψη των βαθύτερων αιτιών και συνεπειών των πολιτικών φαινομένων, ενισχύοντας την κατανόηση των κοινωνικών δυναμικών και τη διαμόρφωση στρατηγικών πολιτικής (Παπαγεωργίου, 2014). Ειδικότερα, παρέχει μια βαθύτερη κατανόηση των πολιτικών φαινομένων πέρα από τα αριθμητικά δεδομένα, καθώς εξετάζει πως οι πολιτικές αποφάσεις και συμπεριφορές επηρεάζονται από τα ιστορικά, και κοινωνικά γεγονότα και εστιάζει στο πώς τα άτομα και οι ομάδες

κατανοούν και βιώνουν την πολιτική πραγματικότητα (Παπαγεωργίου 2014). Τέλος, αντί να αναζητά γενικεύσεις, διερευνά πολύπλοκα ερωτήματα που απαιτούν λεπτομερή ανάλυση (Τσιώλης 2011).

Ως υπόθεση εργασίας μας ορίζουμε την εξής: *Η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας από το 2019 έως το 2024 χαρακτηρίζεται από μία πολύπλευρη προσέγγιση, καθώς παρατηρείται μία στροφή σε αυστηρότερους ελέγχους στα σύνορα, ταχύτερες διαδικασίες ασύλου και ενισχυμένες προσπάθειες ένταξης, αντανakλώντας από την μία πλευρά τις εθνικές προτεραιότητες για την ασφάλεια σε ένα περίπλοκο γεωπολιτικό τοπίο, και από την άλλη ευθυγραμμίζεται με τις οδηγίες, συμφωνίες και πιέσεις της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών.*

Οι πηγές που χρησιμοποιήσαμε για την εκπόνηση της διπλωματικής μας εργασίας χωρίζονται σε πρωτογενείς και δευτερογενείς. Ως πρωτογενείς πηγές νοούνται οι νόμοι, τα προεδρικά διατάγματα που εκπόνησε και υιοθέτησε η ελληνική πολιτεία για την αντιμετώπιση της μετανάστευσης, αλλά και οι ευρωπαϊκές οδηγίες, αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και οι διεθνείς συμφωνίες. Οι δευτερογενείς πηγές είναι τα ελληνόφωνα και αγγλόφωνα βιβλία, οι διπλωματικές εργασίες, τα επιστημονικά άρθρα και τα άρθρα στον ημερήσιο ή εβδομαδιαίο τύπο που αφορούν την ελληνική και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική από το 1990 έως και σήμερα. Το υλικό αυτό αντλήθηκε από την επίσημη σελίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, από την ιστοσελίδα της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από τις ιστοσελίδες του ειδησεογραφικού τύπου και από την βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου.

Οι βιβλιογραφικές αυτές αναφορές από μόνες τους προσφέρουν μια μερική και επιφανειακή εικόνα των πολιτικών της μετανάστευσης. Ο συνδυασμός όμως, των ανωτέρω επιστημονικών πηγών θα μας βοηθήσει να καλύψουμε ένα σχετικά μεγάλο ερευνητικό κενό στην ελληνική κοινότητα των Διεθνών Σχέσεων για την περίοδο 2019-2024, προσφέροντας μια διεξοδική ανάλυση του θέματος μελέτης. Ωστόσο, κατά την διάρκεια της έρευνάς μας αντιμετωπίσαμε ορισμένες προκλήσεις ως προς την συλλογή του υλικού για την περίοδο 2019-2024. Ενώ είχαμε άμεση πρόσβαση στους νόμους και τις ευρωπαϊκές οδηγίες, δεν καταφέραμε να εντοπίσουμε επιστημονικά βιβλία και άρθρα που να αναλύουν κριτικά την ελληνική και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική.

Η εργασία μας θα έχει την εξής δομή. Το πρώτο κεφάλαιο θα αποτελέσει την Εισαγωγή, στο οποίο θα παρουσιάσουμε το υπό μελέτη θέμα, θα θέσουμε τα ερευνητικά μας ερωτήματα και θα αναλύσουμε την μεθοδολογία της έρευνάς μας. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα επιχειρήσουμε μια ιστορική ανάλυση της ελληνικής και ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής την περίοδο 1991-2019, παρουσιάζοντας τις βασικότερες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις σε ελληνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Στόχος μας είναι να ρίξουμε φως στο

βαθμό εξευρωπαϊσμού της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Το τρίτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική της περιόδου 2019-2024, και θα χωριστεί σε τρία υποκεφάλαια που στόχο έχουν να αναδείξουν τις βασικές πτυχές της. Το τέταρτο κεφάλαιο θα ρίξει φως στην ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική της περιόδου 2019-2024, αναδεικνύοντας τα βασικά της χαρακτηριστικά μέσα από τρία υποκεφάλαια. Ακολουθούν τα Συμπεράσματα και η Βιβλιογραφία.

Κεφάλαιο 2 – Η Ελληνική και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική πριν το 2019

Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική της περιόδου 1991-2019 υπήρξε καθοριστική για πως η Ελλάδα χειρίστηκε τις συνεχώς αυξανόμενες ροές μεταναστών και προσδιόρισε την παρουσία τους στην κοινωνία, καθώς έλαβε χώρα μια αναθεώρηση των πολιτικών ενσωμάτωσης με την προσαρμογή της χώρας στις νέες ευρωπαϊκές κατευθύνσεις και εξελίξεις της διεθνούς μετανάστευσης. Αντιστοίχως, το νομοθετικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής της ίδιας περιόδου χαρακτηρίζεται από μία σταδιακή προσέγγιση και διαμόρφωση κοινών κανόνων για τον έλεγχο της μετανάστευσης και του συστήματος ασύλου στα κράτη-μέλη της Ε.Ε., μέσω της θέσπισης κοινοτικών οδηγιών και κανονισμών. Κατά συνέπεια, τα ευρωπαϊκά κράτη υιοθετούν μεταναστευτικές πολιτικές σύμφωνες με τις εθνικές τους ανάγκες, και πάντα λαμβάνοντας υπόψιν το κοινό ευρωπαϊκό αίτημα για ασφάλεια των σύγχρονων κοινωνιών (Μπαγκαβός, Παπαδοπούλου και Συμεωνάκη, 47).

Το παρόν κεφάλαιο θα επιχειρήσει να καταγράψει συνοπτικά την ιστορική εξέλιξη της ελληνικής και ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής της περιόδου 1991-2019, αναδεικνύοντας τα σημεία στα οποία παρατηρείται ο «εξευρωπαϊσμός» της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, δηλαδή η εναρμόνιση της πολιτικής και του νομοθετικού πλαισίου της Ελλάδας με τις προδιαγραφές και ανάγκες της Ε.Ε. (Βισεντζάτος 2007, 1). Ο Πίνακας στο τέλος του κεφαλαίου προσφέρει μια συνοπτική εικόνα του νομοθετικού πλαισίου της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής αυτής της περιόδου. Βασική μας θέση είναι ότι η Ελλάδα πέρασε από μια πολιτική που ήταν κυρίως εθνικά προσανατολισμένη σε ένα πλαίσιο πιο συμβατό με τους ευρωπαϊκούς κανονισμούς και τις κοινές πολιτικές της Ε.Ε., οι οποίες περικλείουν δύο βασικούς άξονες: πρώτον, ρυθμίζουν το πλαίσιο εισόδου, διαμονής, παράνομης μετακίνησης και εξόδου του μετανάστη από την χώρα υποδοχής; και δεύτερον, ρυθμίζουν τους όρους ένταξης και ενσωμάτωσης των νόμιμα εγκατεστημένων μεταναστών (Μπαγκαβός και Παπαδοπούλου, 2006, 22).

Μέχρι το 1990 η μετανάστευση δεν απασχολούσε το ελληνικό κράτος, καθώς η Ελλάδα ήταν χώρα εξαγωγής μεταναστών, και τα θέματα που αφορούσαν τη μετανάστευση ρυθμιζόνταν από τον νόμο 4310/1929 (“Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου, διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων”. Εντούτοις, με την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Σοβιετικής Ένωσης, ο αριθμός των μεταναστών προς την Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά

με αποτέλεσμα να καταστεί απαραίτητη η υιοθέτηση ενός νέου νομοθετικού πλαισίου. Ο νόμος 1975/1991 («Είσοδος-Έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις») υπήρξε η πρώτη σημαντική νομοθετική απόπειρα για την αναγνώριση του φαινομένου της μετανάστευσης και επιχείρησε να το ρυθμίσει την εισόδο και παραμονή των αλλοδαπών, τις απελάσεις, τους ελέγχους στα σύνορα και τις συνθήκες εργασίας (Τριανταφυλλίδου και Μαρουκής, 2006, 99), με την αστυνομία να χορηγεί και να ανανεώνει τις άδειες διαμονής (Σαχινλή 2021, 31). Στη συνέχεια, εκδόθηκαν δύο Προεδρικά Διατάγματα, 358-359/1997, τα οποία αποτέλεσαν την πρώτη προσπάθεια νομιμοποίησης παράτυπων αλλοδαπών, καθορίζοντας θέματα νόμιμης διαμονής και εργασίας, τις υποχρεώσεις και δικαιώματα για τους αλλοδαπούς (Χριστόπουλος 2024, 11; Λυρώνη 1990, 35-38). Τα Π.Δ. ήταν αποτέλεσμα και της ευρωπαϊκής πίεσης για ενσωμάτωση όσων βρίσκονταν παράτυπα στη χώρα (Τριανταφυλλίδου 2005, 23-24).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Συνθήκη του Σένγκεν (1985) έθεσε τέλος στα ευρωπαϊκά εσωτερικά σύνορα των χωρών μελών, επιτρέποντας την ελεύθερη μετακίνηση, υιοθετώντας μέτρα για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και τρομοκρατίας (Μπαγκαβός, Παπαδοπούλου και Συμεωνάκης, 48-49). Με άλλα λόγια, η Συνθήκη αποτέλεσε τον πρόδρομο για τη υιοθέτηση μιας μεταναστευτικής πολιτικής με ευρωπαϊκή χροιά. Στη συνέχεια, με την Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) η πολιτική της μετανάστευσης ανήκε στον Γ' Πυλώνα, ο οποίος περιλαμβάνει τον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων, την πολιτική της βίζας και τη μεταναστευτική νομοθεσία.

Εντούτοις, η συνεργασία ήταν σε διακυβερνητικό επίπεδο και δεν είχε νομοθετικές συνέπειες στα κράτη-μέλη (Εθνικό Κέντρο Δημόσια Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης 2019, 83). Η κατάσταση αυτή άλλαξε με την Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997), καθώς τα ζητήματα της μετανάστευσης και του ασύλου μεταφέρθηκαν στον Α' Πυλώνα, γεγονός που σηματοδότησε την ικανότητα της Ε.Ε. να νομοθετεί δεσμευτικά για τα κράτη-μέλη σε αυτούς τους τομείς, κάνοντας ένα καθοριστικό βήμα για μια πρώτη ενοποίηση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής (Εθνικό Κέντρο Δημόσια Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης 2019, 84). Κατά επέκταση, τέθηκαν οι βάσεις για την δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ) στοχεύοντας στην εναρμόνιση των διαδικασιών ασύλου, στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών και στην προστασία των προσφύγων (Εθνικό Κέντρο Δημόσια Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης 2019, 84). Ο Κανονισμός του Δουβλίνου (1997) καθόρισε ότι η χώρα πρώτης εισόδου ενός αιτούντα άσυλο είναι υπεύθυνη για την εξέταση του αιτήματός τους για χορήγηση ασύλου (Εθνικό Κέντρο Δημόσια Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης 2019, 85), ενώ το Πρόγραμμα του Τάμπερε (1999) έθεσε τους εξής στόχους: δημιουργία ενός κοινού συστήματος ασύλου

στη βάση της Σύμβασης της Γενεύης για τους Πρόσφυγες και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων; την ενίσχυση μέτρων κατά της παράνομης μετανάστευσης και του εμπορίου ανθρώπων; και την ανάπτυξη μιας πολιτικής για την ένταξη των νόμιμων μεταναστών στις κοινωνίες των κρατών-μελών (Συμπεράσματα Προεδρίας Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τέμπερε).

Ο νόμος 2910/2001 («Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις») αποτέλεσε σταθμό στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική, καθώς στόχευε στον εκσυγχρονισμό της σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά δεδομένα, απομακρύνοντας την από την σκληρή πολιτική των απελάσεων των ανωτέρω νομοθετικών πρωτοβουλιών, ούτως ώστε να προστατεύσει την ελληνική κοινωνία από τις ανεξέλεγκτες μεταναστευτικές ροές (Λυρώνη 1990, 39; Μπάγκαβος, Παπαδοπούλου και Συμεωνάκης, 77). Κατά συνέπεια, ο νόμος έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στα δικαιώματα των μεταναστών (έκδοση κάρτας παραμονής και εργασίας από τις Νομαρχίες, επαγγελματική επιμόρφωση, εκμάθηση ελληνικής γλώσσας, είσοδος στην αγορά εργασίας, κοινωνική πολιτική και ένταξη των παιδιών στο εκπαιδευτικό σύστημα) (Σπυροπούλου 2024, 65; Τριανταφυλλίδου και Μαρουκής 2010, 97-126).

Ο νόμος 3386/2005 («Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια») καθώς προέβλεπε την σύσταση μιας Διυπουργικής Επιτροπής με σκοπό την καθοδήγηση της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής (Σπυροπούλου 2024, 68). Οι άδειες διαμονής ισοδυναμούν με την άδεια εργασίας, διασφαλίζοντας τα ασφαλιστικά δικαιώματα (Σαχινλή 2021, 32); παρέχεται αυξημένη προστασία στα θύματα λαθρεμπόρων, τα οποία συνεργάζονται με τις Αρχές (Κατσούνης 2013, 67) . Ο εν λόγω νόμος συνέβαλε στον εξευρωπαϊσμό της ελληνικής νομοθεσίας, καθώς με την Οδηγία 2003/9/EK καθιέρωσε ελάχιστα πρότυπα υποδοχής, που περιλαμβάνουν την πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη και εκπαίδευση (Τριανταφυλλίδου και Μαρουκής 2010, 28-33); με την Οδηγία 2005/85/EK εισήγαγε κοινούς κανόνες για τις διαδικασίες εξέτασης των αιτήσεων για άσυλο (Κατσούνης 2013, 67); με την Οδηγία 2003/86/EK, που ενσωματώθηκε στο ΠΔ 131/2006 διασφαλίστηκε το δικαίωμα της οικογενειακής επανένωσης για μετανάστες που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα (Γκουγκίδου 2018, 15-16); και με την Οδηγία 2003/109/EK καθιερώθηκε ο θεσμός του «μακροχρόνια διαμένοντος» για μετανάστες με νόμιμη παρουσία πάνω από πέντε έτη στην Ε.Ε (Κατσούνης 2013, 67).

Ο ανωτέρω νόμος τροποποιήθηκε από το νόμο 3536/2007 («Ειδικές ρυθμίσεις θεμάτων μεταναστευτικής πολιτικής και λοιπών ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης»), ο οποίος προέβλεπε την επέκταση των αδειών παραμονής και την δημιουργία μιας Εθνικής Επιτροπής για την κοινωνική

ένταξη των μεταναστών που ζουν και εργάζονται στη χώρα (Μιγγεΐρου και Σταυροπούλου 2008, 45-46; Χριστόπουλος 2024, 14). Ο νόμος 3838/2010 («Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις»), γνωστός και ως νόμος Ραγκούση, αποτέλεσε την πρώτη πραγματική τομή στον Κώδικα της Ελληνικής Ιθαγένειας, καθώς εισήγαγε διαδικασίες για την απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας από παιδιά μεταναστών που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν στην Ελλάδα, προωθώντας την ένταξη της δεύτερης γενιάς μεταναστών (Χριστόπουλος 2024, 14). Η αλλαγή αυτή στον Κώδικα Ιθαγένειας αποτέλεσε μια ήπια μορφή εξευρωπαϊσμού, δεδομένου ότι η Ελλάδα πλέον εμφανίζεται ως ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος-έθνος (Triantafylloy 2023, 26-27). Ο νόμος 3907/2011 («Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/EK «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παράνομα διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις») αποτελεί προσαρμογή στις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες γραμμές για τη δημιουργία υπηρεσίας ασύλου και κέντρων πρώτης υποδοχής για αιτούντες άσυλο, προκειμένου να υλοποιηθεί ένα αποτελεσματικό και λιγότερο χρονοβόρο σύστημα εξέτασης αιτημάτων ασύλου, με καλύτερα στελεχωμένες υπηρεσίες με εξειδικευμένο προσωπικό (Triantafylloy 2023, 27,33; Γκουγκίδου 2018, 17).

Η ενίσχυση των διαδικασιών ασύλου έγινε απαραίτητη λόγω της προσφυγικής κρίσης και των αυξημένων ροών. Δύο σημαντικά γεγονότα συνέβαλαν στην ενίσχυση των διαδικασιών ασύλου. Η Αραβική Άνοιξη που ήταν αποτέλεσμα των πολιτικών εξελίξεων στη Λιβύη και τη Τυνησία το 2011, οδήγησε σε αύξηση των μεταναστευτικών ροών κυρίως προ την Ιταλία και τη νήσο Λαμπεντούζα, καθιστώντας τη χώρα μία από τις κύριες πύλες εισόδου στην Ευρώπη (ΤΑ ΝΕΑ 2011). Το δεύτερο σημαντικό ιστορικό γεγονός ήταν ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, με τους πρόσφυγες να παραμένουν σε μια πρώτη φάση στην Τουρκία, Ιορδανία και Λίβανο, ενώ η συνέχιση του πολέμου οδήγησε σε μια δεύτερη φάση προσφυγικών κυμάτων προς την Ευρώπη μέσω της Τουρκίας (Μπουρουτής 2022, 67-68). Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, η Ελλάδα να ενισχύσει τα σύνορά της κατασκευάζοντας ένα φράχτη στον Έβρο, ξεσηκώνοντας έντονες διαμαρτυρίες από τα κόμματα της αριστεράς, τις αντιρατσιστικές οργανώσεις και τις οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα (Κατσούνης 2013, 71,76)

Ο νόμος 4251/2014 («Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης») αποτέλεσε μια προσπάθεια κωδικοποίησης και σύνοψης όλων των διατάξεων του δικαίου της μετανάστευσης, συγκεντρώνοντας σε ένα ενιαίο κείμενο τις διάσπαρτες ρυθμίσεις για τη μετανάστευση και την εργασία των μεταναστών (Χριστόπουλος 2024, 30; Λυρώνη 1990, 42). Ο νόμος αυτός εκδόθηκε το 2014, την περίοδο στην οποία η Ελλάδα βρισκόταν

σε βαθιά οικονομική ύφεση, και εστίαζε στους εξής άξονες: απλοποίηση των διαδικασιών απέλασης, μείωση του αριθμού αδειών διαμονής και επιμήκυνση της διάρκειας τους (Χριστόπουλος 2024, 31). Σκοπός ήταν η καταπολέμηση της παράνομης εργασίας μέσω της διατήρησης ισχύος της άδεια διαμονής υπό προϋποθέσεις (απόδειξη νόμιμης διαμονής στην ελληνική επικράτεια για πάνω από ένα χρονικό διάστημα), προσαρμόζοντας τις Οδηγίες 2003/86/ΕΕ και 2003/190/ΕΕ (Χριστόπουλος 2024, 31).

Το 2015 θεωρείται ορόσημο στη σύγχρονη ιστορία των πληθυσμιακών μετακινήσεων για την Ελλάδα και κατ' επέκταση για την ευρωπαϊκή ήπειρο, καθώς εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες πέρασαν από την Τουρκία προς την Ελλάδα μέσω των νησιών του Αιγαίου, αναδεικνύοντας τα κενά και τις αδυναμίες του ευρωπαϊκού συστήματος και του Κανονισμού του Δουβλίνου (Triantafylloy 2023, 36-37). Η κοινή Συμφωνία Ε.Ε.-Τουρκίας (Μάρτιος 2016) έθεσε το πλαίσιο αντιμετώπισης της προσφυγικής κρίσης, με την μορφή ενός κοινού ανακοινωθέντος Τύπου, το οποίο αποτέλεσε αντικείμενο ερμηνεία και αντιπαραθέσεων (Μπάκας 2023, 15). Για πολλούς, η εν λόγω Συμφωνία πήρε την μορφή μιας άτυπης διεθνούς συμφωνίας, προκειμένου να ελεγχθεί η είσοδος και έξοδος των προσφύγων στην Ευρώπη, χωρίς όμως να περικλείει δεσμευτικές υποχρεώσεις, αποτελέσματα και νομικές κυρώσεις για τα συμβαλλόμενα μέρη (Μπάκας 2023, 15).

Τα βασικότερα σημεία της Κοινής Δήλωσης συνοψίζονται ως εξής. Οι μη νόμιμοι μετανάστες που περνάνε στα ελληνικά νησιά από την Τουρκία από τις 20 Μαρτίου και ύστερα θα επιστρέφονται στη Τουρκία και δεν θα ισχύει η αρχή της επαναπροώθησης. Όσοι πρόσφυγες δεν κατέθεσαν αίτηση για χορήγηση ασύλου ή η αίτησή τους κρίθηκε αβάσιμη ή απαράδεκτη θα γυρίζουν στην Τουρκία, με το κόστος να βαρύνει την Ε.Ε. (Μπάκας 2023, 15-16; Σαχινλή 2021, 46). Για κάθε Σύριο που θα επιστρέφεται στην Τουρκία, ένας άλλος Σύριος θα εγκαθίσταται σε μία χώρα της Ε.Ε.. Πρόκειται για την αρχή «ένας προς ένα», η οποία θα υλοποιηθεί μέσω της συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ και τα κράτη μέλη, και αφορά εκείνους τους μετανάστες που δεν είχαν ξανά εισέλθει ή δεν είχαν επιχειρήσει να εισέλθουν σε ευρωπαϊκό έδαφος (Μπάκας 2023, 16; Σαχινλή 2021, 47). Κατά συνέπεια, η Τουρκία θα πρέπει να προνοήσει να μην υπάρξουν νέοι δρόμοι παράνομης χερσαίας ή θαλάσσιας διέλευσης στην Ε.Ε. (Σαχινλή 2021, 47). Η Ε.Ε. οφείλει να εκταμιεύσει 3 δις στην Τουρκία, ως ένα είδος οικονομικής βοήθειας, για την προστασία αυτών των ανθρώπων και την καλύτερευση των συνθηκών διαβίωσής τους (υγεία, εκπαίδευση, υποδομές, διατροφή) (Σαχινλή 2021, 47).

Εν μέσω της προσφυγικής κρίσης, ο νόμος 4375/2016 («Οργάνωση και Λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις

της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση το καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιатύπωση)» (L 180/29.6.2013) διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις») ενίσχυσε τις διαδικασίες ασύλου, περιλάμβανε διατάξεις για τα hot-spots, και υιοθέτησε τις ευρωπαϊκές οδηγίες για την προστασία των προσφύγων και αιτούντων άσυλο (Triantafylloy 2023, 34). Με άλλα λόγια, η Ελλάδα αυστηροποίησε τους ελέγχους στα σύνορά της, και ενίσχυσε τους μηχανισμούς ασύλου, δημιουργώντας τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) και περισσότερες δομές φιλοξενίας (Μπάκας 2023, 16). Ο νόμος 4550/2018 (“Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιатύπωση L 180/96/29.6.2013) και άλλες διατάξεις. Τροποποίηση του ν. 4251/2014 (Α’ 80) για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2014/66/ΕΕ της 15^{ης} Μαΐου 2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του συμβουλίου σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο ενδοεταιρικής μετάθεσης. Τροποποίηση διαδικασιών ασύλου και άλλες διατάξεις») εναρμονίστηκε με την Οδηγία 2013/33/ΕΕ, αναβαθμίζοντας το επίπεδο υποδοχής και τις συνθήκες φιλοξενίας για τους αιτούντες άσυλο, προβλέποντας καλύτερες συνθήκες στέγασης, εξασφαλίζοντας την παροχή κοινωνικών και υγειονομικών υπηρεσιών στους αιτούντες άσυλο, ενισχύοντας τη διαφάνεια και τον έλεγχο των συνθηκών διαβίωσης (Triantafylloy 2023, 34).

Από τα παραπάνω καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι από το 1991 έως το 2019, το νομοθετικό πλαίσιο της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής ακολούθησε μια εξελικτική πορεία, με βασικό άξονα την ανάγκη προσαρμογής στις συνεχώς μεταβαλλόμενες διεθνείς συνθήκες και απαιτήσεις της Ε.Ε.. Η Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική πέρασε από την αρχική φάση διαμόρφωσης ενός κοινού πλαισίου συνεργασίας σε μια πιο συντονισμένη πολιτική με στόχο τη διαχείριση των ευρωπαϊκών συνόρων και των μεταναστευτικών κυμάτων. Κομβικά σημεία της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής, λόγω της προσφυγικής κρίσης του 2014, υπήρξε η θέσπιση νόμων για τη νομιμοποίηση και ένταξη, η αναμόρφωση του συστήματος ασύλου και η κωδικοποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής με τον Κώδικα της Μετανάστευσης το 2014.

Νόμος 1975/1991 (ΦΕΚ Α' 184/4-12-1991)	• Είσοδος-έξοδος μόνο από ελεγχόμενες μεθοριακές διαβάσεις με αστυνομικό έλεγχο • Άδειες παραμονής: βραχείας διάρκειας, μελών οικογένειας, για σπουδές, ομογενών, εργασίας • Απελάσεις εντός 3 μηνών-διοικητική απέλαση • Αναγνώριση προσφύγων • Visa-transit • Ποινικές/διοικητικές κυρώσεις για λαθρέμπορους
--	---

Νόμος 290/2001 (ΦΕΚ Α' 91/2-5-2001)	• Νόμιμοι και παράνομοι διαμένοντες αλλοδαποί στην Ελλάδα • Έκδοση-χορήγηση κάρτας παραμονής και εργασίας • Επαγγελματική κατάρτιση • Εκμάθηση ελληνικής γλώσσας • Είσοδος στην αγορά εργασίας=ασφαλιστικά δικαιώματα ίδια με Έλληνες υπηκόους • Ένταξη παιδιών μεταναστών στο εκπαιδευτικό σύστημα • Πολίτες τρίτων χωρών έχουν την δυνατότητα απόκτησης ελληνικής υπηκοότητας εφόσον γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα, ιστορία, πολιτισμό
Νόμος 3386/2005 (ΦΕΚ Α' 212/23-8-2005)	• Διυπουργική Επιτροπή για συντονισμό και παρακολούθηση μεταναστευτικής πολιτικής • Είσοδος μεταναστών με βάση τις ανάγκες της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χώρας • Απλούστευση διαδικασίας χορήγησης άδειας διαμονής • Ενοποίηση άδειας παραμονής και εργασίας • Κίνητρα για προσέλκυση ξένων επενδύσεων • Κοινωνική ένταξη μεταναστών → κοινωνική δικαιοσύνη • Οικογενειακή επανένωση • Απόκτηση καθεστώτος επί μακρόν διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών
Νόμος 3536/2007 (ΦΕΚ Α' 42/23-2-2007)	• Επιτάχυνση διαδικασιών χορήγησης και ανανέωσης αδειών παραμονής • Ομαλότερη ένταξη στην ελληνική κοινωνία • Διεύρυνση δικαιώματος νομιμοποίησης σε ειδικές κατηγορίες υπηκόων τρίτων χωρών • Υποχρεωτική υποβολή αίτησης για ανανέωση άδειας διαμονής • Κατάργηση υποχρεωτικής εξέτασης ελληνικής γλώσσας, ιστορίας, πολιτισμού • Μείωση προστίμων για αλλοδαπούς που δεν ενημερώνουν για μεταβολές προσωπικής κατάστασης
Νόμος 3838/2010	• Απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας από ανήλικους εφόσον οι γονείς τους ζουν

(ΦΕΚ Α' 49/24-3-2010)	νόμιμα και μόνιμα στην Ελλάδα για 5 συνεχόμενα έτη • Απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας από ανήλικους εφόσον έχουν φοιτήσει 6 χρόνια σε ελληνικό σχολείο • Πολιτογράφηση αλλοδαπών:προϋποθέσεις-δικαιολογητικά-διαδικασία • Δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι για αλλοδαπούς τρίτων χωρών
Νόμος 3907/2011 (ΦΕΚ Α' 7/26-1-2011)	• Ενσωμάτωση Οδηγίας 2008/115/ΕΕ • Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου • Ίδρυση Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής-διαδικασίες • Αρχή Προσφυγών→προδήλως αβάσιμες αιτήσεις • Διοικητική κράτηση→περιορισμός στις μετακινήσεις→υποχρεωτική διαμονή στα ΚΕ.Π.Υ.
Νόμος 4251/2014 (ΦΕΚ Α' 80/1-4-2014)	• Είσοδος-έξοδος από ελεγχόμενες μεθοριακές διαβάσεις • Κατηγορίες αδειών παραμονής • Αιτήσεις μετάκλησης πολιτών τρίτων χωρών για εξαρτημένη εργασία • Εισδοχή πολιτών τρίτων χωρών για εποχική εργασία • Δικαιώματα-υποχρεώσεις-κυρώσεις πολιτών τρίτων χωρών • Οδηγία 2004/114/ΕΚ (εισδοχή πολιτών τρίτων χωρών για σπουδές, εθελοντική εργασία) • Οδηγία 2004/81/ΕΚ (θύματα εμπορίας ανθρώπων ή παράνομης διακίνησης) • Οδηγία 2005/71/ΕΚ (εισδοχή πολιτών τρίτων χωρών για σκοπούς επιστημονικής έρευνας) • Οδηγία 2003/86/ΕΚ (οικογενειακή επανένωση) • Οδηγία 2009/501/ΕΚ (εισδοχή για υψηλή εξειδίκευση (Μπλέ κάρτα Ε.Ε.)) • Καθεστώς πολιτών τρίτων χωρών→επί μακρόν διαμένοντες-δικαιούχοι Διεθνούς προστασίας • Κοινωνική ένταξη
Νόμος 4375/2016 (ΦΕΚ Α' 51/3-4-2016)	• Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου • Ίδρυση Αρχής Προσφυγών • Ίδρυση ΥΠ.Υ.Τ. (Κ.Υ.Τ., Κ.Μ.Υ.Τ., ανοιχτές Δομές Προσωρινής

	Φιλοξενίας→υποδοχή- ταυτοποίηση→απαγόρευση εξόδου • Άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους • Σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής • Οδηγία 2013/32/ΕΕ (καθεστώς Διεθνούς προστασίας-ασυνόδευτοι ανήλικοι) • Οδηγία 2013/33/ΕΕ (κράτηση αιτούντων, διαδικασία εξέτασης σε Α' βαθμό, ανάκληση καθεστώτος διεθνούς προστασίας, απασχόληση αιτούντων/δικαιούχων διεθνούς προστασίας • Σύσταση Ε.Υ.Σ.Υ.Δ.-Μ.Ε.Υ.
Νόμος 4550/2018 (ΦΕΚ Α' 108/20-6-2018)	• Οδηγία 2013/33/ΕΕ (απαιτήσεις για υποδοχή αιτούντων διεθνή προστασία)

Πίνακας 1 : Νομοθετικό πλαίσιο περιόδου 1991-2018

Κεφάλαιο 3 – 2019-2024: Η Μετουσίωση της Ελληνικής Μεταναστευτικής Πολιτικής

Το 2020, έλαβαν χώρα δύο σημαντικά γεγονότα που ανάγκασαν την Ελλάδα να υιοθετήσει μια νέα στρατηγική για την διαχείριση των παράνομων μεταναστών που επιχειρούν να διασχίσουν τα ελληνοτουρκικά σύνορα από την Ανατολή και το Νότο. Η νέα αυτή στρατηγική πήρε την μορφή της αποτροπής (αναχαίτηση, επίσημος όρος) (Δελτίο τύπου ΥΜΑ 2021) και της κράτησης των μεταναστών σε πιο σύγχρονες δομές. Κατ' επέκταση, η Ελλάδα αποτέλεσε τον κύριο ευρωπαϊκό χώρο στον οποίο η στρατηγική της αποτροπής υλοποιήθηκε (ELIAMEP 2020). Σε αυτό συνέβαλε και η επικράτηση του δεξιού κόμματος της Νέας Δημοκρατίας στις βουλευτικές εκλογές του 2019, η οποία έφερε σημαντικές αλλαγές στην μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας, με έμφαση στην ασφάλεια

των συνόρων, τον περιορισμό των ροών και τη βελτίωση των συνθηκών στα κέντρα υποδοχής. Για τον λόγο αυτό, ιδρύθηκε και το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, τον Ιανουάριο του 2020, έχοντας ως σκοπό την αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών (ΠΔ 4/2020).

Τέλη Φεβρουαρίου 2020, παραμονές επιβολής του μέτρου lockdown για την διαχείριση της πανδημίας COVID-19, η Τουρκία άνοιξε τα σύνορά της με την Ελλάδα, προκειμένου να εισέλθουν χιλιάδες πρόσφυγες κατά μήκος του Έβρου, αποδεικνύοντας κατά αυτό τον τρόπο την εκμετάλλευση των μεταναστευτικών ροών από την Τουρκία (Μπουρουτής 2002, 69). Τελικά τα σύνορα έκλεισαν λόγω της πανδημίας του κορονοϊού, με την Ελλάδα να αναστέλλει την εφαρμογή της Σύμβασης της Γενεύης. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, η πανδημία του κορονοϊού και το μέτρο του εγκλεισμού επηρέασαν σημαντικά τις μεταναστευτικές ροές, τον τρόπο χορήγησης ασύλου, αλλά και τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών, προκειμένου να βρεθούν πιο βιώσιμες λύσεις οι οποίες θα προστάτευαν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τα ατομικά δικαιώματα των μεταναστών. Λίγους μήνες αργότερα, ένα ξημέρωμα Σεπτεμβρίου 2020, έλαβε χώρα η πυρπόληση του καταυλισμού της Μόριας στη Λέσβο, η οποία υπήρξε μία από τις σοβαρότερες κρίσεις στο προσφυγικό ζήτημα στην Ελλάδα (Τσούκας 2020).

Τα δύο αυτά γεγονότα υπήρξαν σημείο καμπής για τον τρόπο που διαχειρίστηκε η Ελλάδα τη μετανάστευση, με την στρατηγική της αποτροπής να λαμβάνει καθολικά χαρακτηριστικά τόσο από τον Έβρο, όσο και από τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, οδηγώντας στην μείωση των ροών (Χριστόπουλος 2024, 35). Κατά συνέπεια, από το 2019 έως το 2024 η ελληνική μεταναστευτική πολιτική και το νομοθετικό πλαίσιο αυτής, υπέστησαν σημαντικές μεταρρυθμίσεις λόγω των αυξανόμενων προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών, αλλά και των νέων γεωπολιτικών συνθηκών. Το παρόν κεφάλαιο θα επιχειρήσει να αναδείξει την πολύπλευρη προσέγγιση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής από το 2019 έως το 2024, δεδομένου ότι παρατηρείται μία στροφή σε αυστηρότερους ελέγχους στα σύνορα, ταχύτερες διαδικασίες ασύλου και ενισχυμένες προσπάθειες ένταξης, υποδηλώνοντας τις εθνικές προτεραιότητες της Ελλάδας για ασφάλεια σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό πεδίο, αλλά και την ταυτόχρονη ευθυγράμμιση με τις οδηγίες και αποφάσεις της Ευρώπης. Για μια πιο συνοπτική εικόνα του νομοθετικού πλαισίου αυτής της περιόδου προσφέρει ο Πίνακας στο τέλος του κεφαλαίου.

Κατά συνέπεια, το παρόν κεφάλαιο θα χωριστεί σε τρία υποκεφάλαια, τα οποία αποτελούν τους κατευθυντήριους πυλώνες της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής της περιόδου 2019-2024: 1. Στρατηγική ενίσχυσης των ελέγχων, 2. Στρατηγική διαχείρισης του Ασύλου, 3. Ενσωμάτωση και πολιτικές της κοινωνικής συνοχής. Η ανάδειξη των βασικότερων χαρακτηριστικών των ανωτέρω αξόνων θα υλοποιηθεί μέσω της ανάλυσης

των νόμων που υιοθετήθηκαν την εν λόγω περίοδο για τη μετανάστευση και μπορεί να τους αντλήσει κάποιος από την επίσημη σελίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου.

3.1 Η Στρατηγική Ενίσχυσης των Ελέγχων

Την περίοδο 2019-2024 έλαβαν χώρα στην Ελλάδα σημαντικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις για την προώθηση των ελέγχων και την διαχείριση των μεταναστευτικών κυμάτων. Οι σημαντικότερες νομοθετικές πρωτοβουλίες αυτής της περιόδου ήταν ο ν. 4636/2019, ο ν. 4686/2020, ο ν. 4825/2021, και ο ν. 5039/2023. Οι εν λόγω νόμοι θα αποτελέσουν το αντικείμενο της ανάλυσης μας σε αυτό το υποκεφάλαιο.

Ο νόμος 4336/2019 (“Νόμος Περί Διεθνούς Προστασίας και άλλες διατάξεις”) εισήγαγε τροποποιήσεις και κατευθύνσεις για τον έλεγχο της μετανάστευσης και περιλαμβάνει συγκεκριμένες διαδικασίες για την απέλαση και επιστροφή των πολιτών τρίτων χωρών. Στόχος του εν λόγω νομοθετήματος ήταν η επιτάχυνση της διαδικασίας ασύλου, αλλά και η διασφάλιση ότι οι διαδικασίες απέλασης και επιστροφής θα υλοποιούνταν αποτελεσματικά και σύμφωνα πάντα με τις διεθνείς συμβάσεις. Το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο κινείται στο ίδιο μήκος κύματος με το αντίστοιχο ευρωπαϊκό, εγκαινιάζοντας μια σειρά ρυθμίσεων που στοχεύουν στην αυστηροποίηση του πλαισίου για παροχή καθεστώτος διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα (ν.4636/2019 αρ.2; Μπουρουτής 2022, 77-78). Ενσωματώνει τις Οδηγίες 2011/95/ΕΕ και 2013/32/ΕΕ.

Ο εν λόγω νόμος επί της ουσίας επιτάχυνε τις διαδικασίες εξέτασης των αιτήσεων ασύλου, εισάγοντας πιο αυστηρές προθεσμίες και διαδικασίες για την ταχύτερη διεκπεραίωση των αιτήσεων ασύλου. Κατά αυτό τον τρόπο, οι απορριπτικές αποφάσεις εκδίδονται πιο γρήγορα, με τους αιτούντες που δεν πληρούν τα κριτήρια ασύλου να επαναπατρίζονται ταχύτερα (ν. 4636/2019 αρ. 46, αρ.65 παρ.5). Παράλληλα, ο νόμος επιταχύνει τις διαδικασίες επιστροφής μετά την απορριπτική απόφαση πρώτου βαθμού (ν. 4636/2019 αρ. 83), ενώ αυστηροποιείται η πρόσβαση σε δεύτερο βαθμό και στις επιτροπές προσφυγών (ν. 4636/2019 αρ. 92-103). Οι αυστηρές και ταχύρρυθμες διαδικασίες (fast-track) προκάλεσαν την αντίδραση των Ανθρωπιστικών Οργανώσεων και των Διεθνών Οργανισμών, οι οποίες περιορίζουν τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο και οδηγούν σε επιφανειακές ή βιαστικές εξετάσεις αιτημάτων, όπως υποστηρίζει η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (UNHCR) (Refugee Support Aegean 2020).

Ο νόμος προβλέπει την επέκταση του χρονικού διαστήματος διοικητικής κράτησης ύστερα από την παράνομη είσοδο στη χώρα ή στις περιπτώσεις που οι αιτήσεις ασύλου έχουν απορριφθεί (ν. 4636/2019 αρ.70; Μπουρουτής 2022, 78). Η διοικητική κράτηση εφαρμόζεται σε περιπτώσεις που απειλείται η δημόσια τάξη, η εθνική ασφάλεια, ή αν

υπάρχει κίνδυνος διαφυγής του αλλοδαπού (ν. 4636/2019 αρ. 45-47). Από την διοικητική κράτηση εξαιρούνται συγκεκριμένες ευάλωτες ομάδες (ανήλικοι, έγκυες γυναίκες, ηλικιωμένοι και άτομα με αναπηρία) (ν. 4636/2019 αρ. 32,48,58-61; Κρυμλίδου 2020, 35). Παρόλα αυτά, η αύξηση της χρήσης των κλειστών δομών και της κράτησης έχει χαρακτηριστεί ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με πολλούς Διεθνείς Οργανισμούς, όπως η Ύπατη Αμνηστία να εκφράζουν ανησυχίες για τις συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων υπό κράτηση (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου 2020).

Ο νόμος προβλέπει επίσης την άμεση επιστροφή των αιτούντων άσυλο σε «ασφαλείς τρίτες χώρες» (ν. 4636/2019 αρ.86) ή «ασφαλείς χώρες καταγωγής» (ν. 4636/2019 αρ.87) εφόσον δεν πληρούν τα κριτήρια για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας. Η διάταξη αυτή έχει έναν διττό στόχο, αφενός μεν να συμβάλλει στην αποσυμφόρηση των κέντρων φιλοξενίας, αφετέρου να επιταχύνει τις διαδικασίες ασύλου (Μπουρουτής 2022, 78). Οι αιτήσεις ασύλου των ατόμων που προέχονται από ασφαλείς χώρες εξετάζονται με ταχείς ρυθμούς είτε στα σύνορα είτε στα κέντρα υποδοχής, και εφόσον δεν διαπιστωθούν επαρκή στοιχεία κινδύνου το αίτημα απορρίπτεται γρήγορα και ο αιτών οδηγείται σε άμεση επιστροφή (ν. 4636/2019 αρ.90,91). Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι πριν την επιστροφή, γίνεται αξιολόγηση ότι η τρίτη χώρα πληροί τις προϋποθέσεις του διεθνούς δικαίου και δεν υπάρχει κίνδυνος δίωξης (αρχή της μη επαναπροώθησης) (ν. 4636/2019 αρ. 90; EUAA 2020). Παρόλα αυτά, οι νομικοί και οι ειδικοί στο Δίκαιο Ασύλου έχουν επισημάνει τον ασαφή ορισμό της ασφαλούς τρίτης χώρας, καθώς ο χαρακτηρισμός ορισμένων χωρών ως ασφαλών έχει οδηγήσει σε απορρίψεις αιτημάτων ασύλου, παρά το γεγονός ότι αυτές οι χώρες συχνά δεν παρέχουν επαρκή προστασία (Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες 2020).

Σε αυτή την διαδικασία ο νόμος προσθέτει και την διαδικασία οικειοθελούς επιστροφής για μετανάστες που βρίσκονται στην Ελλάδα χωρίς δικαίωμα παραμονής ή των οποίων η αίτηση ασύλου έχει απορριφθεί (ν. 4636/2019 αρ. 65-69,71). Πρόκειται για έναν μηχανισμό που δίνει την δυνατότητα στους μετανάστες να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής του με υποστήριξη μέσω του Διεθνή Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ), χωρίς να υποστούν τον καταναγκασμό της απέλασης. Τους παρέχεται συμβουλευτική υποστήριξη, οικονομική βοήθεια (έξοδα μετακίνησης και οικονομική υποστήριξη για την κάλυψη βασικών αναγκών μετά την επιστροφή τους στη χώρα καταγωγής), αλλά και βοήθεια επανένταξης (χρηματοδότηση για ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων και εξεύρεση εργασίας στη χώρα τους) (Refugee Support Aegean 2024).

Οι διαδικασίες επιστροφής των ατόμων που δεν ανταποκρίνονται στα προαπαιτούμενα για χορήγηση διεθνούς προστασίας, θα πρέπει να πραγματοποιούνται με

ανθρώπινες και αξιοπρεπείς συνθήκες, σύμφωνα πάντα με τα διεθνή και ευρωπαϊκά ανθρωπιστικά πρότυπα. Οι ελληνικές αρχές, σε συνεργασία με οργανισμούς όπως η Frontex και ο ΔΟΜ, επιταχύνουν τη διαδικασία ταυτοποίησης, τεκμηρίωσης και επιστροφής των ατόμων. Οι διαδικασίες απέλασης και η επιστροφή σε τρίτες χώρες οδήγησαν, σύμφωνα με νομικούς και ειδικούς του Δικαίου Ασύλου, σε μια σύγκρουση με το διεθνές δίκαιο. Η αυστηρότερη ερμηνεία του καθεστώτος διεθνούς προστασίας εγείρει ερωτήματα για τη συμμόρφωση με τη σύμβαση της Γενεύης, αλλά και ο περιορισμός πρόσβασης σε νομική συνδρομή για τους αιτούντες άσυλο δυσχεραίνει τη δυνατότητα τους να ασκήσουν τα δικαιώματά τους (Refugee Support Aegean 2024). Με άλλα λόγια, θα πρέπει να υπάρχει σεβασμός στην αξιοπρέπεια των ατόμων, διαφάνεια στη διαδικασία και ενημέρωση των επιστρεφόμενων, να εξασφαλίζονται οι ανθρώπινες συνθήκες κατά τη μεταφορά, να συνεργάζονται οι διεθνείς οργανισμοί με μη κυβερνητικές οργανώσεις και να γίνεται αξιολόγηση κινδύνου και διασφάλιση της αρχής της μη επαναπροώθησης.

Τον Μάιο του 2020, ο κυβερνητικός σχηματισμός της Νέας Δημοκρατίας ψήφισε το νόμο 4686/2020 (“Βελτίωση της μεταναστευτικής νομοθεσίας, τροποποίηση διατάξεων των νόμων 4636/2019 (Α’169), 4375/2016 (Α’51), 4251/2014 (Α’80) και άλλες διατάξεις”), ο οποίος έφερε σημαντικές τροποποιήσεις στο μεταναστευτικό πλαίσιο της Ελλάδας, με σκοπό τη μείωση των μεταναστευτικών κυμάτων και την επιτάχυνση των διαδικασιών για απονομή διεθνούς προστασίας. Ο εν λόγω νόμος τροποποιεί τον προηγούμενο και επιλύει πρακτικά προβλήματα που ήρθαν στην επιφάνεια και θεσπίζει μέτρα για την επιτάχυνση της διαδικασίας χορήγησης ασύλου με την συνεργασία της Υπηρεσίας υποδοχής και Ταυτοποίησης και της Υπηρεσίας Ασύλου. Οι διαδικασίες απέλασης γίνονται πιο γρήγορες για όσους δεν διαθέτουν τα προαπαιτούμενα για την χορήγηση διεθνούς προστασίας, διευκολύνοντας τις διαδικασίες επιστροφής στις χώρες καταγωγής τους μέσω σύναψης συμφωνιών επανεισδοχής με τρίτες χώρες (ν. 4686/2020 αρ.5-8, 14-20-, 22, 25,26,30).

Ο νόμος προβλέπει επίσης την ενίσχυση της συνεργασίας με διεθνείς οργανισμούς, όπως τον ΔΟΜ και την Ευρωπαϊκή Συνοριακή και Ακτοφυλακή (Frontex), για την διευκόλυνση των εθελοντικών επιστροφών -προσφέροντας οικονομικά κίνητρα- ή επαναπατρισμών των παράτυπων μεταναστών. Οι ελληνικές αρχές να είναι υποχρεωμένες να τηρούν τις προβλέψεις της Ε.Ε. και των διεθνών συνθηκών κατά την επαναπροώθηση, διασφαλίζοντας την ασφάλεια και την αξιοπρέπεια των επιστρεφόμενων μεταναστών. Στόχος εξάλλου αυτών των μέτρων ήταν η επιστροφή των μεταναστών στη χώρα τους με ασφάλεια, αποφεύγοντας την ανάγκη επιβολής κράτησης ή αναγκαστικής επιστροφής (ν. 4686/2020 αρ. 17).

Ο νόμος περιγράφει τις διαδικασίες που στοχεύουν στην πιο γρήγορη εξέταση και ολοκλήρωση των διαδικασιών απέλασης, κυρίως για όσους δεν έχουν το δικαίωμα

παραμονής στη χώρα. Οι διατάξεις που εμπεριέχονται στον εν λόγω νόμο ενισχύουν την ταχύτητα στις αποφάσεις περί απέλασης μετά την απόρριψη αίτησης ασύλου (ν. 4686/2020 αρ.5-8, 14-20, 22, 25, 26, 30). Παρόλο που ο συγκεκριμένος νόμος δεν περιέχει ρητή αναφορά στον όρο «επαναπροώθηση» (pushbacks) (ECCHR 2023), περιέχει διατάξεις για την ενίσχυση της ασφάλειας και φύλαξης των συνόρων, την επιτάχυνση της διαδικασίας ασύλου και στην διευκόλυνση των επιστροφών, γεγονός που εντάσσεται στην πολιτική της αποτροπής της παράτυπης μετανάστευσης.

Η αρχή της μη επαναπροώθησης (non-refoulement) αποτελεί μία από τις κομβικές αρχές της Σύμβασης του 1951 για την χορήγηση διεθνούς προστασίας, καθώς προβλέπει την μη επιστροφή των προσφύγων και αιτούντων άσυλο σε χώρες τις οποίες κινδυνεύουν να διωχθούν (Μπάκας 2023, 23). Εντούτοις, από το 2008 υπήρχαν καταγγελίες στη Διεθνή Αμνηστία για άτυπες επαναπροωθήσεις, οι οποίες εντάθηκαν μετά τα γεγονότα του Έβρου το 2020 (Μπάκας 2023, 47-48). Πρόσφατο παράδειγμα επαναπροώθησης που προκάλεσε διεθνείς αντιδράσεις αποτελεί το ναυάγιο στα ανοιχτά της Πύλου τον Ιούνιο 2023, το οποίο ήταν μία από τις χειρότερες τραγωδίες της σύγχρονης μετανάστευσης στη Μεσόγειο. Το γεγονός αυτό προκάλεσε εκτεταμένη διεθνή κάλυψη και έντονες αντιδράσεις από κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς, ΜΚΟ, και κοινωνία πολιτών. Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ τόνισε τη θλίψη του και την ανάγκη για συλλογική δράση για την πρόληψη παρόμοιων τραγωδιών. Η Έπατη Αρμοστεία για τους πρόσφυγες ζήτησε την ενίσχυση των νόμιμων οδών μετανάστευσης και καλύτερο συντονισμό για τη διάσωση στη θάλασσα. Από πλευράς ΕΕ, η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δήλωσε ότι η Ευρώπη πρέπει να επιταχύνει τη μεταρρύθμιση του κοινού συστήματος ασύλου και να ενισχύσει τις προσπάθειες αποτροπής της παράνομης διακίνησης ανθρώπων (Η Βραδυνή 2023; Οικονομικός Ταχυδρόμος 2023; ΤΟ ΒΗΜΑ 2023).

Αν και όρος «επαναπροώθηση» δεν αναφέρεται στο νόμο, πολλά από τα μέτρα για την ενίσχυση της συνοριακής ασφάλειας σχετίζονται με την αποτροπή εισόδου μεταναστών. Παράλληλα, ο νόμος προβλέπει την διευκόλυνση στις διαδικασίες επιστροφής των μεταναστών στις χώρες καταγωγής τους, για όσους δεν δικαιούνται διεθνή προστασία, επιταχύνοντας ταυτόχρονα τις συμφωνίες επανεισδοχής με τρίτες χώρες, ώστε να γίνονται πιο εύκολα και με μικρότερη γραφειοκρατία (ν. 4686/2020 αρ. 6, 14,).

Σε ότι αφορά τη διοικητική κράτηση, ο νόμος έθεσε ένα πλαίσιο για την κράτηση παράνομων μεταναστών ή των αιτούντων άσυλο που έχουν λάβει απορριπτικές αποφάσεις, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η υπερσυγκέντρωση στα κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας. (ν. 4686/2020 αρ.15), αυξάνοντας τη διάρκεια κράτησης και αυστηροποιώντας τις συνθήκες κράτησης, προβλέποντας την παραμονή αιτούντων άσυλο σε κλειστές δομές κατά την εξέταση των αιτήσεων (ν. 4686/2020 αρ.16 -17). Ο νόμος ενίσχυσε τη χρήση της

κράτησης ως μέτρο, το οποίο θεωρήθηκε τιμωρητικό και παραβίαση του δικαιώματος στην ελευθερία.

Σημαντικό στοιχείο του νόμου είναι ότι περιελάμβανε διατάξεις που αφορούσαν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, φέροντας αλλαγές στην έννοια της «ευαλωτότητας». Επαναπροσδιόρισε τις κατηγορίες που θεωρούνται ευάλωτες ομάδες, περιορίζοντας την πρόσβαση σε ειδική μεταχείριση (π.χ. ψυχικές ασθένειες ή θύματα βασανιστηρίων, οι οποίες έπρεπε να τεκμηριώνονται με αυστηρότερες διαδικασίες). Ο νόμος αποσαφηνίζει ότι οι αρχές οφείλουν να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των μεταναστών και αιτούντων άσυλο κατά την κράτηση και τις διαδικασίες ασύλου ή επιστροφής (ν. 4686/2020 αρ. 2). Προβλέπεται πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, ψυχοκοινωνική υποστήριξη και ειδική ιατρική φροντίδα για τις έγκυες γυναίκες και τους ηλικιωμένους (αρ. 1). Κατοχυρώνεται επίσης το δικαίωμα σε δίκαιη και αποτελεσματική εξέταση της αίτησής τους, καθώς επίσης και πρόσβαση σε νομική βοήθεια και πληροφόρηση σε γλώσσα που κατανοούν (ν. 4686/2020 αρ.1, 2, 3, 4).

Ο νόμος δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων, καθώς προβλέπεται ειδική φροντίδα και διαδικασίες, με την κράτηση των παιδιών να αποφεύγεται και να επιτρέπεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις για σύντομο χρονικό διάστημα, και σε κατάλληλες εγκαταστάσεις-όχι μαζί με ενήλικες- ώστε να διασφαλιστεί η προστασία τους (ν. 4686/2020 αρ. 1-4). Επομένως, τοποθετούνται σε δομές φιλοξενίας που διασφαλίζεται η ασφάλεια και η κατάλληλη φροντίδα τους και έχουν πρόσβαση σε εκπαίδευση, ψυχοκοινωνική υποστήριξη και υπηρεσίες υγείας. Εντούτοις, η αυστηροποίηση της έννοιας «ευαλωτότητα» άφησε πολλούς πρόσφυγες χωρίς την απαραίτητη προστασία.

Ο νόμος 4825/2021(“Αναμόρφωση διαδικασιών απελάσεων και επιστροφών πολιτών τρίτων χωρών, προσέλκυση επενδυτών και ψηφιακών νομάδων, ζητήματα αδειών διαμονής και διαδικασιών χορήγησης διεθνούς προστασίας, διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και άλλες επείγουσες διατάξεις”) περιέχει διατάξεις που αποσκοπούν στην αναμόρφωση των διαδικασιών απέλασης και επιστροφών πολιτών τρίτων χωρών. Βασικοί στόχοι του νόμου είναι η αποτελεσματικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών κυμάτων και η ενίσχυση της ασφάλειας, μέσα από την επιτάχυνση των διαδικασιών και την ενίσχυση των μηχανισμών ελέγχου. Ο νόμος αυτός αποτέλεσε συμπλήρωμα και βελτίωση των προηγούμενων διατάξεων (ν. 4636/2019), με σκοπό την αποσυμφόρηση των κέντρων φιλοξενίας και την ταχύτερη διεκπεραίωση των αιτημάτων απέλασης και επιστροφής.

Πράγματι, ο εν λόγω νόμος επιταχύνει τις διαδικασίες εξέτασης των αιτήσεων ασύλου, για εκείνους που προέρχονται από χώρες που θεωρούνται ασφαλείς, με τις αρνητικές αποφάσεις να προχωρούν γρήγορα σε διαδικασία απέλασης για τα άτομα που δεν

δικαιούνται διεθνούς προστασίας (ν. 4825/2021 αρ. 12,14,17), αυστηροποιώντας τα χρονοδιαγράμματα για την υποβολή ενστάσεων και προσφυγών, με τις αιτήσεις προσφυγής να εξετάζονται ταχέως (ν. 4825/2021 αρ. 8, 22, 25). Η άμεση εκτελεστικότητα των αποφάσεων απέλασης διασφαλίζεται από την ενισχυμένη συνεργασία των αστυνομικών και δικαστικών αρχών. Με άλλα λόγια, ο νόμος ενισχύει το νομικό πλαίσιο για την εφαρμογή των συμφωνιών επανεισδοχής, προωθώντας την καλύτερη διαχείριση των μεταναστευτικών κυμάτων και τη συνεργασία με τρίτες χώρες. Παράλληλα, εισάγονται σημαντικές τροποποιήσεις στις διαδικασίες οικειοθελούς αναχώρησης πολιτών τρίτων χωρών, καθορίζοντας το χρονικό πλαίσιο της οικειοθελούς αναχώρησης, σε συνεργασία πάντα με αρμόδιους φορείς και οργανισμούς (συνεργασία με Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) και η Ευρωπαϊκή Συνοριοφυλακή και Ακτοφυλακή (FRONTEX)) (ν. 4825/2021 Κεφάλαιο Α, αρ. 3, 7). Τέλος, ο νόμος δίνει προτεραιότητα στις υποθέσεις ατόμων που θεωρούνται απειλή για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια ή που διαπιστώνεται ότι διαφεύγουν τους περιοριστικούς όρους, με σκοπό την άμεση επανεισδοχή τους στις χώρες καταγωγής τους (ν. 4825/2021 αρ.7).

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο του εν λόγω νόμου είναι ότι προβλέπει τη σύσταση και λειτουργία Κέντρων Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ), και Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης (ΠΡΟ.ΚΕ.ΚΑ.), στοχεύοντας στην αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και την παροχή κατάλληλων συνθηκών διαβίωσης στους διαμένοντες (ν. 4825/2021 αρ.7). Καθορίζονται οι προδιαγραφές λειτουργίας αυτών των δομών, συμπεριλαμβανομένων των όρων διαμονής, της παροχής υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, καθώς και των διαδικασιών ασφάλειας και ελέγχου, σύμφωνα πάντα με την αρχή της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων (ν. 4825/2021 αρ.8).

Ο νόμος 5038/2023 (“Κώδικας Μετανάστευσης”) τέθηκε σε ισχύ την 31^η Μαρτίου 2023 και αντικατέστησε τον προηγούμενο νόμο 4251/2014. Ο νέος αυτός κώδικας στοχεύει στην αναμόρφωση της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής για να καλύπτει τις κοινωνικές και οικονομικές απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής, καθώς προάγει τη διαφάνεια και αποτελεσματικότητα των διαδικασιών απέλασης και χορήγησης ασύλου. Επιπλέον, στοχεύει στην ενίσχυση των ελέγχων στους μετανάστες, διασφαλίζοντας κατά αυτό τον τρόπο την τήρηση της νομιμότητας, της δημόσιας τάξης και ασφάλειας.

Ο νόμος εισάγει πιο αυστηρές διαδικασίες για την είσοδο και έξοδο από την ελληνική επικράτεια, διευκρινίζοντας ότι αυτές θα γίνονται μόνο μέσω των νομοθετημένων σημείων συνοριακής διέλευσης (ν. 5038/2023 αρ.5). Προβλέπονται επίσης οι προϋποθέσεις άρνησης εισόδου από τις ελληνικές αρχές, εφόσον αυτές δεν είναι σύμφωνες με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/399 «Κώδικας Συνόρων Σένγκεν» (Οδηγία 2014/36/ΕΕ; ν. 5038/2023 αρ. 6), και

ρυθμίζεται η διαδικασία της θεώρησης εισόδου (ν. 5038/2023 αρ.7). Επομένως, πολίτες τρίτων χωρών για τους οποίους συντρέχουν λόγοι για απόρριψη ή ανάκληση της άδειας παραμονής, οδηγούνται από το ελληνικό κράτος σε άμεση απέλαση. Επιπλέον, ο νόμος ενσωματώνει τις διατάξεις της Οδηγίας 2014/36/ΕΕ, καθορίζοντας νέους τύπους αδειών διαμονής ανάλογα με τις ανάγκες εργασίας (π.χ. εποχική εργασία, απασχόληση υψηλής εξειδίκευσης, σπουδές) (ν. 5038/2023 αρ. 8, 9, 10, 27-40).

Εισάγονται παράλληλα αυστηρότερες διαδικασίες για την παρακολούθηση της νόμιμης διαμονής των μεταναστών, με τακτικούς ελέγχους και επιθεωρήσεις για να επιβεβαιωθεί η συμμόρφωση με τους όρους των αδειών παραμονής (ν. 5038/2023 αρ. 8, 19). Επιπρόσθετα, ο νόμος προβλέπει τη δημιουργία μηχανισμών παρακολούθησης και ελέγχου της νόμιμης διαμονής, συμπεριλαμβανομένων τακτικών επιθεωρήσεων και συνεργασίας με τις αρχές, με στόχο την αποτροπή και αντιμετώπιση παραβιάσεων της μεταναστευτικής νομοθεσίας (ν. 5038/2023 αρ. 9). Ο Κώδικας Μετανάστευσης προβλέπει, επίσης, τη συνεργασία με άλλες χώρες μέσω της ενσωμάτωσης διατάξεων που αφορούν την ενδοεταίρική μετάθεση εργαζομένων, σύμφωνα με την Οδηγία 2014/66/ΕΕ (ν. 5038/2023 αρ. 55, 56, 57, 58, 63, 64, 65). Παρόλα αυτά, η εστίαση στην εποχική εργασία και στις προσωρινές άδειες δεν εξασφαλίζει σταθερότητα και μακροχρόνια προοπτική στους μετανάστες (Μάρκου 2023)

Τέλος, ο Κώδικας Μετανάστευσης ενσωματώνει αρκετές διατάξεις που αξιοποιούν τις σύγχρονες τεχνολογίες για την αποτελεσματικότερη διαχείριση της μετανάστευσης στην Ελλάδα. Η χρήση ψηφιακών εργαλείων για την υποβολή και επεξεργασία αιτημάτων για άδειες παραμονής, καθώς και άλλες διαδικασίες που αφορούν τη μετανάστευση, μειώνουν την γραφειοκρατία και τις καθυστερήσεις (ν. 5038/2023 αρ.10, 11, 17). Η χρήση πλατφορμών για την ηλεκτρονική υποβολή και παρακολούθηση αιτήσεων μετανάστευσης επιτρέπει στους ενδιαφερόμενους να υποβάλλουν αιτήματα άδειας παραμονής ή εργασίας μέσω του διαδικτύου, εξασφαλίζοντας μια πιο διάφανη και γρήγορη διαδικασία (ν. 5038/2023 αρ. 99). Τέλος, ο νόμος ενσωματώνει την τεχνολογία για την ανταλλαγή δεδομένων μεταξύ κρατών μελών της ΕΕ και άλλων χωρών μέσω της πλατφόρμας EURODAC (European Dactyloscopy) (EU-LISA 2023) που χρησιμοποιείται για τη σύγκριση δακτυλικών αποτυπωμάτων ((ν. 5038/2023 αρ. 14). Η χρήση ψηφιακών εργαλείων επιταχύνει τις διαδικασίες χορήγησης αδειών και ελαχιστοποιεί τη γραφειοκρατία (Διανέοσις 2024).

3.2 Η Νέα Στρατηγική για τη Διαχείριση του Ασύλου

Την περίοδο 2019-2024 η Ελλάδα προχώρησε σε σημαντικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις για τη διαχείριση του ασύλου, έχοντας σαν στόχο την εναρμόνιση με τις

ευρωπαϊκές οδηγίες και την αντιμετώπιση των προκλήσεων που ανέκυψαν από τις αυξημένες μεταναστευτικές ροές. Οι σημαντικότερες νομοθετικές πρωτοβουλίες αυτής της περιόδου, οι οποίες θα αποτελέσουν και το αντικείμενο της ανάλυσής μας είναι οι εξής: ο ν.4636/2019, ο ν. 4686/2020, ο ν. 4825/2021, ο ν. 4939/2022, ο ν. 5038/2023.

Ο νόμος 4636/2019 θεσπίστηκε για να ρυθμίσει τη διαδικασία χορήγησης ασύλου στην Ελλάδα. Στόχος του είναι η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με τις ευρωπαϊκές οδηγίες σχετικά με τη διεθνή προστασία και τη διαχείριση των αιτήσεων ασύλου. Η στρατηγική διαχείρισης ασύλου που διαμορφώνεται από τον εν λόγω νόμο επικεντρώνεται κυρίως στη μείωση του χρόνου εξέτασης των αιτημάτων, στην αποτροπή καταχρήσεων του συστήματος ασύλου και στην ενίσχυση των επιστροφών για όσους δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για διεθνή προστασία (Κυριμλίδου 2020, 68). Βασική καινοτομία του νόμου είναι η εισαγωγή της διαδικασίας της ταχείας εξέτασης για προδήλως αβάσιμη αιτήση ή για αιτήσεις ατόμων που προέρχονται από ασφαλείς τρίτες χώρες (ν. 4636/2019 αρ.88). Γι' αυτό τον λόγο, εισάγονται αυστηρότερα κριτήρια για τον χαρακτηρισμό ενός αιτήματος ασύλου ως «απαράδεκτο» ή «καταχρηστικό», για να μειωθεί η πίεση στο σύστημα και να επικεντρωθούν οι πόροι σε πραγματικά ευάλωτες ομάδες (Κυριμλίδου 2020, 85). Παράλληλα, οι προθεσμίες για την εξέταση και ολοκλήρωση των διαδικασιών είναι αυστηρές και περιορίζονται σε λίγες ημέρες ή εβδομάδες (ν. 4636/2019 αρ.104). Τα εν λόγω άρθρα είναι εναρμονισμένα με την Οδηγία 2013/32/ΕΕ. Κατά συνέπεια, η συντόμευση των διαδικασιών ασύλου ανταποκρίνεται σε μια πραγματική ανάγκη του ελληνικού συστήματος ασύλου, το οποίο είχε επιβαρυνθεί από μεγάλες καθυστερήσεις (Κυριμλίδου 2020, 100). Εντούτοις, η επιτάχυνση των διαδικασιών μπορεί να οδηγήσει σε εκπτώσεις στα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο, καθώς οι αυστηρές προθεσμίες ενδέχεται να περιορίζουν την προτεραιότητα των αιτημάτων και την πρόσβαση σε νομική βοήθεια (Κυριμλίδου 2020, 68-69; Χριστόπουλος 2024, 16).

Πιο συγκεκριμένα, οι αιτήσεις για την χορήγηση ασύλου υποβάλλονται στις Αρμόδιες Αρχές Υποδοχής και Ταυτοποίησης, οι οποίες πρέπει να ακολουθήσουν τα εξής στάδια: «ενημέρωση, υπαγωγή, καταγραφή και ιατρικός έλεγχος, παραπομπή σε διαδικασία υπαγωγής σε καθεστώς διεθνούς προστασίας, και περαιτέρω παραπομπή και μετακίνηση» ((Κυριμλίδου 2020, 68-69; ν. 4636/2019 αρ. 39). Τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) αποτελούν τον πρώτο σταθμό για τους αιτούντες άσυλο και περιλαμβάνουν υπηρεσίες καταγραφής, ιατρικές εξετάσεις και ταυτοποίηση ευάλωτων ομάδων (ν. 4636/2019 αρ. 39, 50-54). Ο νόμος αποφασίζει ποιες είναι οι ευάλωτες ομάδες (ασυνόδευτοι ανήλικοι, έγκυες και θύματα βασανιστηρίων ή βίας) και προβλέπει ένα καθεστώς ειδικής προστασίας (ν. 4636/2019 αρ.32). όσον αφορά τους ασυνόδευτους ανήλικους, προβλέπεται η δημιουργία ενός Εθνικού Συστήματος Επιτροπείας και η κράτηση

τους γίνεται σε ειδικά κέντρα φιλοξενίας με κατάλληλες υπηρεσίες και προγράμματα ένταξης (ν. 4636/2019 αρ.32, 48, 59, 60). Παρά τις προβλέψεις, ο νόμος δεν παρέχει επαρκή προστασία για τις ευάλωτες ομάδες, γεγονός που έχει καταγραφεί σε εκθέσεις οργανώσεων (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου 2020). Παράλληλα, ο νόμος προβλέπει την εφαρμογή περιορισμού κυκλοφορίας για τους αιτούντες, κυρίως στα νησιά μέχρι να ολοκληρωθεί η εξέταση των αιτημάτων τους (ν. 4636/2019 αρ.45, 68). Εντούτοις, η παρατεταμένη παραμονή των αιτούντων στα νησιά, υπό συνθήκες περιορισμένης κυκλοφορίας, έχει επικριθεί ως παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και έχει επιδεινώσει τις συνθήκες κράτησης (Refugee Support Aegean 2020).

Ο νόμος 4686/2020, ο οποίος εφαρμόστηκε τον Μάιο του 2020, εισήγαγε τροποποιήσεις, οι οποίες αποσκοπούσαν στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του συστήματος ασύλου και στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο, ενώ παράλληλα διασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ προστασίας και αποτροπής κατάχρησης (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο).

Ο εν λόγω νόμος επιτάχυνε τις διαδικασίες εξέτασης αιτήσεων για χορήγηση ασύλου, καθώς μειώνει τις προθεσμίες υποβολής και εξέτασης των αιτήσεων για χορήγηση ασύλου (ν. 4686/2020 αρ.6, 15-17) και καθορίζει αυστηρά χρονοδιαγράμματα για τις διαδικασίες προσφυγών (ν. 4686/2020 αρ.19, 20, 22, 25). Παράλληλα, αυστηροποιούνται οι προϋποθέσεις για την χορήγηση ασύλου, καθώς επανεξετάζονται τα κριτήρια για την χορήγηση διεθνούς προστασίας και απλοποιείται η διαδικασία απόρριψης των προδήλων αβάσιμων αιτήσεων (ν. 4686/2020 αρ.16, 17). Η συντόμευση των διαδικασιών ασύλου επιδιώκει να αντιμετωπίσει τις καθυστερήσεις και να μειώσει τη συσσώρευση εκκρεμών αιτήσεων, κάτι που επιβαρύνει το ελληνικό σύστημα ασύλου, οδηγώντας όμως σε ελλιπή εξέταση των αιτημάτων, δεδομένου ότι οι αιτούντες δεν έχουν επαρκή χρόνο προετοιμασίας ή πρόσβασης σε νομική συνδρομή (Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες 2020). Σημαντικό ρόλο για την ταχεία αξιολόγηση των αιτήσεων χορήγησης ασύλου είναι τα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, καθώς ενισχύεται ο ρόλος τους, ενώ ταυτόχρονα δίνεται η δυνατότητα προσωρινής κράτησης των αιτούντων σε περιπτώσεις μη συνεργασίας με τις ελληνικές αρχές (ν. 4686/2020 αρ. 11). Ο νόμος παρέχει, επίσης, την δυνατότητα επιβολής περιοριστικών μέτρων κυκλοφορίας σε συγκεκριμένες περιοχές (νησιά), προκειμένου να εγγυηθεί η ασφάλεια της Ελλάδας και των κατοίκων της (ν. 4686/2020 αρ. 30).

Ιδιαίτερη μνεία στο νόμο γίνεται για τον τρόπο που θα πρέπει οι ελληνικές αρχές να διαχειρίζονται τους ασυνόδευτους ανηλίκους και τα ευάλωτα άτομα. Η Αρχή που είναι επιφορτισμένη για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων και των χωρισμένων ανηλίκων είναι η Ειδική Γραμματεία προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων του Υπουργείου

Μετανάστευσης και Ασύλου, η οποία καταγράφει τούτα στο Μητρώο Κέντρων Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων. Ο νόμος προβλέπει την κράτησή τους σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους ή σε κέντρα φιλοξενίας με βασικό στόχο την προστασία τους (ν. 4686/2020 αρ. 1, 4). Όσον αφορά τα ευάλωτα άτομα, ο νόμος διευκρινίζει επακριβώς ποια είναι αυτά («άτομα με αναπηρία, ηλικιωμένοι, εγκυμονούσες, μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα τέκνα, θύματα εμπορίας ανθρώπων, άτομα με σοβαρές ασθένειες, άτομα με νοητική και ψυχική αναπηρία και άτομα που έχουν υποστεί βασανιστήρια, βιασμούς ή άλλες σοβαρές μορφές ψυχολογικής σωματικής ή σεξουαλικής βίας») και τους παρέχει υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής πρόνοιας (ν. 4686/2020 αρ. 2).

Ο νόμος 4825/2021 εισάγει διατάξεις που αφορούν την επιτάχυνση και τη βελτίωση του συστήματος διαχείρισης αιτήσεων ασύλου στην Ελλάδα και στοχεύει στην αποτελεσματικότερη διαχείριση των αιτούντων διεθνή προστασία και την προσαρμογή της χώρας στο ευρωπαϊκό και διεθνές δίκαιο (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 2021). Ο νόμος αυτός λειτουργεί συμπληρωματικά με τους νόμους 4636/2019 και 4686/2020.

Ο νόμος δέχτηκε έντονη κριτική από οργανισμούς για το γεγονός ότι έρχεται σε σύγκρουση με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 που αφορά τους πρόσφυγες, καθώς εκφράστηκαν ανησυχίες για έλλειψη διαφάνειας στη λήψη αποφάσεων και τη μεταχείριση των μεταναστών στις δομές φιλοξενίας. Επίσης, η έλλειψη αποτελεσματικής συνεργασίας με διεθνείς οργανισμούς, όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, περιορίζει την αξιοπιστία και βιωσιμότητα των μέτρων (ΑΡΣΙΣ 2022).

Ο νόμος 4939/2022 (‘‘Κύρωση Κώδικα Νομοθεσίας για την υποδοχή, τη διεθνή προστασία πολιτών τρίτων χωρών και ανιθαγενών και την προσωρινή προστασία σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων αλλοδαπών») αποτελεί μέρος της ευρύτερης στρατηγικής της Ελλάδας για την καλύτερη διαχείριση των μεταναστευτικών κυμάτων και τη συμμόρφωση με τις ευρωπαϊκές υποχρεώσεις. Επί της ουσίας ο νόμος συγκεντρώνει και κωδικοποιεί τις διατάξεις για τον έλεγχο της μετανάστευσης και την καλύτερη λειτουργία του συστήματος ασύλου, διευκολύνοντας την εφαρμογή και τη κατανόηση του νομικού πλαισίου.

Πιο συγκεκριμένα, ο εν λόγω νόμος θεσπίζει αυστηρά χρονικά όρια για την υποβολή, την εξέταση και την ολοκλήρωση των αιτήσεων χορήγησης ασύλου (ν. 4939/2022 αρ. 133-135, 138). Σε περιπτώσεις που οι αιτήσεις κρίνονται προδήλως αβάσιμες, οι διαδικασίες εξέτασης επιταχύνονται και αιτούντες οδηγούνται σε άμεση απέλαση (ν. 4939/2022 αρ.93). Παράλληλα θεσπίζονται αυστηρότερες προϋποθέσεις για την χορήγηση ασύλου, καθώς περιορίζεται η δυνατότητα υποβολής επαναλαμβανόμενων αιτήσεων από αιτούντες που έχουν λάβει ήδη απορριπτική απόφαση (ν. 4939/2022 αρ. 79, 83, 84). Αυτό έχει σαν στόχο να επιταχύνει τις διαδικασίες απέλασης στις χώρες προέλευσης, χωρίς να

παρεμποδίζεται η διαδικασία από τις συνεχείς και επαναλαμβανόμενες αιτήσεις. Κατά συνέπεια, εισάγονται ταχύτερες διαδικασίες επιστροφής στις χώρες καταγωγής για τους αιτούντες των οποίων η αίτηση απορρίπτεται και για όσους παραμένουν στη χώρα χωρίς νόμιμο καθεστώς διαμονής.

Οι επιστροφές διενεργούνται σύμφωνα με την αρχή της μη επαναπροώθησης (non-refoulement) (Ηνωμένα Έθνη 1952) και τον σεβασμό των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως υπαγορεύτηκαν από την Σύμβαση του 1951 (Μπάκας 2023, 23). Ο νόμος προβλέπει δύο ειδών επιστροφών, την εθελούσια με παροχή κινήτρων, όπως η χρηματική υποστήριξη και η υποστήριξη επανένταξης στη χώρα καταγωγής ν. 4939/2022 (αρ.137), και την αναγκαστική επιστροφή όταν ο ενδιαφερόμενος δεν συμμορφώνεται με την υποχρέωση αποχώρησης και μπορεί να περικλείει μέτρα όπως η κράτηση πριν την αναχώρηση, εφόσον υπάρχει κίνδυνος διαφυγής ή το άτομο δεν συμμορφώνεται με την υποχρέωση αποχώρησης (ν. 4939/2022 αρ. 138).

Τα άτομα που αιτούνται την χορήγηση ασύλου μένουν σε ΚΥΤ και γι' αυτό τον λόγο ο νόμος εισάγει διατάξεις για την βελτίωση των υποδομών των κέντρων αυτών, εισάγοντας παράλληλα κανόνες διαφάνειας για την διαχείριση των εν λόγω κέντρων (ν. 4939/2022 αρ. 129, 141), υιοθετώντας μέτρα για την αποφυγή περιστατικών βίας και αναταραχών (ν. 4939/2022 αρ. 51). Τέλος, ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο νόμο για την προστασία των ευάλωτων ομάδων (ασυνόδευτοι και χωρισμένοι ανήλικοι, θύματα βασανιστηρίων, βίας και εμπορίας ανθρώπων). Ο νόμος ορίζει ότι η υποδοχή και ταυτοποίηση των ανηλίκων λαμβάνει χώρα σε ΚΥΤ ή σε ΚΕΔ, κατάλληλες για να υποδεχτούν του ανήλικους, ενισχύοντας τις υποστηρικτικές δομές (ν. 4939/2022 αρ. 52-53, 62-67), με την Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων να είναι αρμόδια για την καταγραφή και προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων (ν. 4939/2022 αρ. 52). Τα ανωτέρω υλοποιούνται σύμφωνα με το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024), με βάση το οποίο η Ελλάδα ενσωματώνει τις κατευθύνσεις της Ε.Ε. σε θέματα κατανομής ευθυνών και αλληλεγγύης (ν. 4939/2022 αρ. 142).

Όπως και τα προηγούμενα νομοθετήματα, ο εν λόγω νόμος δίνει έμφαση στην αποτροπή και την επιστροφή των παράνομων μεταναστών, με τις Διεθνείς Οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα να εκφράζουν τις ανησυχίες τους για τον περιορισμό των εγγυήσεων προστασίας των αιτούντων.

Ο νόμος 5038/2023 αντικατέστησε τον προηγούμενο νόμο 4251/2014, και παρόλο που επικεντρώνεται στη μετανάστευση, περιλαμβάνει διατάξεις οι οποίες επηρεάζουν τη διαχείριση του ασύλου, εναρμονίζοντας τις διαδικασίες με τις σύγχρονες ανάγκες και τις ευρωπαϊκές οδηγίες. Ενώ ο νόμος επικεντρώνεται κυρίως σε ζητήματα μετανάστευσης, δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένες διατάξεις που να τροποποιούν ή να επηρεάζουν τη στρατηγική

διαχείρισης του ασύλου. Επί της ουσίας, ο εν λόγω νόμος επικεντρώνεται σε θέματα που αφορούν την είσοδο, διαμονή και εργασία των πολιτών τρίτων χωρών, καθώς και σε διαδικασίες που σχετίζονται με τη μετανάστευση.

3.3 Η Ενσωμάτωση και οι Πολιτικές Κοινωνικής Συνοχής και Ένταξης

Οι πολιτικές ενσωμάτωσης και κοινωνικής συνοχής για τη μετανάστευση την περίοδο 2019-2024 χαρακτηρίστηκαν από σημαντικές προκλήσεις λόγω των αυξημένων μεταναστευτικών ροών, των γεωπολιτικών ενστάσεων και των οικονομικών συνθηκών. Την περίοδο αυτή δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία ισχυρών μηχανισμών ένταξης για την μείωση των ανισοτήτων, στοχεύοντας στην ευημερία των πολιτών.

Ειδικότερα, η κοινωνική ένταξη περιλαμβάνει συγκεκριμένες διαστάσεις της καθημερινής ζωής του ατόμου (απασχόληση, κατοικία και εκπαίδευση της γλώσσας), ενώ η κοινωνική ενσωμάτωση αφορά τους τομείς της οικογένειας, θρησκείας και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες του ατόμου (Μπαγκαβός και Παπαδοπούλου 2006, 226, 307). Το τελευταίο διάστημα, επικρατεί, στα επίσημα ευρωπαϊκά κείμενα, ο όρος της κοινωνικής συνοχής, ο οποίος είναι συνώνυμος με τον όρο της ένταξης (Entinger & Biezeveld 2003, 6). Εξάλλου η Στρατηγική της Λισσαβόνας περιλαμβάνει τον όρο της κοινωνικής συνοχής, και αφορά την κοινωνική και οικονομική ένταξη των μεταναστών και έχει ως βάση της τις πολιτικές των χωρών της Ε.Ε. (Τραμουντάνης 2023, 328).

Μία από τις βασικότερες δράσεις αυτής της περιόδου ήταν η υιοθέτηση της «Εθνικής Στρατηγικής για την Ένταξη», από το πρώην Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, προκειμένου να διαχειριστεί τη διαδικασία ένταξης των μεταναστών, προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην ελληνική κοινωνία με μακροπρόθεσμους στόχους.

Τρεις είναι οι κατηγορίες στους οποίους απευθύνεται η Στρατηγική του 2019: οι αιτούντες διεθνούς προστασίας, οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας και οι μετανάστες που ήδη διαμένουν στη χώρα (Τραμουντάνης 2023, 328). Η ενταξιακή διαδικασία είναι πολυδιάστατη και επικεντρώνεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο έχει σχέση με την «υποδοχή» και αφορά τους αιτούντες διεθνούς προστασίας και αποτελεί ένα είδος πρώιμης ένταξης, με το ελληνικό κράτος να τους προστατεύει και να τους παρέχει στέγαση, οικονομικά βοηθήματα, πρόσβαση στην υγεία, ενώ το δεύτερο επίπεδο έχει σχέση με την «ένταξη» και αφορά τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας και τους μετανάστες που διαμένουν ήδη στη χώρα. Στους πρώτους παρέχονται άδειες παραμονής και πρόσβαση σε κρατικές παροχές, ενώ στους δεύτερους δίνεται προσωρινή στέγαση, οικονομικά

βοηθήματα, μαθήματα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας και διευκολύνεται η πρόσβαση στην αγορά εργασίας (Τραμουντάνης 2023, 328).

Απαραίτητη θεωρείται η συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τις Ανεξάρτητες Αρχές (Συνήγορος του Πολίτη) προκειμένου να εξασφαλιστούν αγαθά και υπηρεσίες, η διαπολιτισμικότητα, η πρόσβαση στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας, και η καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας (Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής 2019). Προς αυτή την κατεύθυνση δημιουργήθηκαν τα Κ.Ε.Μ. και τα Σ.Ε.Μ.Π., αλλά και θεσμικών οργάνων (Εθνικός Μηχανισμός Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, και το ΚΥ.Σ.ΚΟΙ.Π.) για τον συντονισμό και την εποπτεία υλοποίησης σχεδίων δράσης για την κοινωνική συνοχή (Τραμουντάνης 2023, 329). Τέλος, η ένταξη των δικαιούχων διεθνούς προστασίας λαμβάνει χώρα μέσω του Προγράμματος HELIOS, με βασικό φορέα υλοποίησης τον ΔΟΜ (Τραμουντάνης 2023, 329).

Ο νόμος 4636/2019 κατοχυρώνει την εγγραφή των παιδιών αιτούντων άσυλο στα σχολεία, ανεξαρτήτως του καθεστώτος των γονιών τους και την δημιουργία ειδικών τάξεων υποδοχής για την εμπέδωση της ελληνικής γλώσσας (Μπουρουτής 2022,78). Σχετικά με την εισαγωγή στην αγορά εργασίας ο νόμος αναφέρει ότι «οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας επιτρέπεται να ασκούν μισθωτή ή ανεξάρτητη επαγγελματική δραστηριότητα», με τις ίδιες προϋποθέσεις που ισχύουν για τους Έλληνες πολίτες εφόσον έχουν άδεια διαμονής (Μπουρουτής 2022, 78). Η δυνατότητα εργασιακής απασχόλησης δεν παραχωρείται αυτόματα, αλλά μετά από την πάροδο 6 μηνών από την ημερομηνία υποβολής αίτησης και αφαιρείται σε περίπτωση πρωτοβάθμιας απορριπτικής απόφασης (Τραμουντάνης 2023,331). Επιπρόσθετα, οι μετανάστες που δικαιούνται διεθνή προστασία έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας με την χορήγηση του Προσωρινού Αριθμού (ΠΑΑΥΠΑ) για πρόσβαση στο δημόσιο σύστημα υγείας, ο οποίος απενεργοποιείται όταν η αίτηση γίνει δεκτή ή απορριφθεί (Τραμουντάνης 2023,331-332). Τέλος, ενισχύονται τα προγράμματα ΕΣΤΙΑ για την αστική στέγαση των αιτούντων άσυλο (Τραμουντάνης 2023 ,332).

Με το νόμο 4735/2020 το ελληνικό κράτος προέβη σε καινούργιες ρυθμίσεις που αφορούσαν την πολιτογράφηση και την χορήγηση της ελληνικής ιθαγένειας στους αλλοδαπούς, έχοντας ως προϋπόθεση τη νόμιμη διαμονή για επτά συνεχή χρόνια στην Ελλάδα πριν από την υποβολή αίτησης πολιτογράφησης (Μπουρουτής 2022,79). Παράλληλα, ο νόμος εισάγει το Π.Ε.Γ.Π., απαιτώντας από τους αιτούντες άσυλο να επιτύχουν σε εξετάσεις ελληνικής γλώσσας και γνώσεων για την Ελλάδα (Μπουρουτής 2022, 79). Αυτό θεωρήθηκε από ορισμένους ως αυστηροποίηση των κριτηρίων, που μπορεί να αποκλείσει άτομα με περιορισμένη πρόσβαση σε εκπαιδευτικές ευκαιρίες. Η πρόβλεψη

αυτή του νόμου συμβαδίζει με τις προϋποθέσεις που ορίζουν οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες για καλή γνώση της χώρας υποδοχής και της ιστορίας και των πολιτιστικών της αξιών.

Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και τη Μείωση της Φτώχειας (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων 2022) αποτελεί το πλαίσιο πολιτικών που υιοθέτησε η ελληνική κυβέρνηση για την αντιμετώπιση της φτώχειας, την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και την καταπολέμηση των ανισοτήτων. Αποτελεί τελευταία εξέλιξη για τους αιτούντες άσυλο και διεθνή προστασία για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής στην Ελλάδα, καθώς εστιάζει στη στήριξη των πιο ευάλωτων πολιτών, προωθώντας ένα σύστημα κοινωνικής προστασίας που οφείλει να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες προκλήσεις. Το σχέδιο αυτό ευθυγραμμίζεται με τους στόχους της Ε.Ε. για τη μείωση της φτώχειας, τη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής και την ενίσχυση της βιώσιμης ανάπτυξης.

Βασικοί στόχοι της εν λόγω Στρατηγικής είναι η μείωση της φτώχειας μέσω της μείωσης του ποσοστού των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού και της στήριξης των ευάλωτων ομάδων με εισοδηματικά και μηχανιστικά εργαλεία (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων 2022). Προωθείται επίσης η κοινωνική ένταξη μέσω της εξασφάλισης ίσων ευκαιριών για όλα τις ομάδες πληθυσμού, με έμφαση σε ευάλωτες κατηγορίες, όπως τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρίες, τους πρόσφυγες και τους μακροχρόνια ανέργους (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων 2022). Προτείνονται μέτρα για την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής προκειμένου να μειωθούν οι ανισότητες και οι κοινωνικοί αποκλεισμοί (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων 2022). Τέλος, γίνεται ιδιαίτερη μνεία για τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες, προβλέποντας την ενίσχυση των κοινωνικών δομών και υπηρεσιών που καλύπτουν βασικές ανάγκες, όπως η υγεία, ενισχύοντας την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας για όλους, ανεξαρτήτων εισοδήματος; η στέγαση, υλοποιώντας προγράμματα στέγασης, όπως το «Εστία» και το «Κοινωνική Κατοικία»; και η εκπαίδευση και η δια βίου μάθηση, υποστηρίζοντας την πρόσβαση στην προσχολική εκπαίδευση (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων 2022).

Νόμος 4636/2019 (ΦΕΚ Α' 169/1-11-2019)	• Οδηγία 2011/95/ΕΕ (δικαιούχοι διεθνούς προστασίας ή επικουρικής προστασίας, καθεστώς πρόσφυγα→οικογενειακή ενότητα, άδειες παραμονής, ταξιδιωτικά έγγραφα, απασχόληση, εκπαίδευση, αναγνώριση τίτλων, ιατρική περίθαλψη, ασυνόδευτοι ανήλικοι, κοινωνική ένταξη) • Οδηγία 2013/33/ΕΕ (υποδοχή-ταυτοποίηση-κράτηση, ασυνόδευτοι ανήλικοι, κράτηση ευάλωτων ομάδων σε ειδικά κέντρα, περιορισμός ελεύθερης κυκλοφορίας, διατήρηση οικογενειακής ενότητας, ιατρικές εξετάσεις, πρόσβαση ανηλίκων σε β' βαθμό εκπαίδευσης, επαγγελματική κατάρτιση, ΠΑ.Α.Υ.Π.Α.) • Οδηγία 2013/32/ΕΕ (μείωση χρόνου υποβολής αίτησης, συμβουλευτικές υπηρεσίες, διαδικασίες εξέτασης σε Α' βαθμό (πρώτη χώρα ασύλου, ασφαλείς τρίτες χώρες και χώρες καταγωγής) - Β' βαθμό (δικαίωμα άσκησης προσφυγής)
Νόμος 4686/2020 (ΦΕΚ Α' 96/12-5-2020)	• Οδηγία 2011/95/ΕΕ (ασυνόδευτοι ανήλικοι) • Τροποποίηση του ν. 4251/2014 • Άδειες παραμονής • Οικογενειακή επανένωση
Νόμος 4824/2021 (ΦΕΚ Α' 157/4-9-2021)	• Διαδικασίες απελάσεων και επιστροφών • Οικειοθελής αποχώρηση • Ίδρυση ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης • Άδειες διαμονής για επένδυση σε τίτλους ή τραπεζική κατάθεση • Ψηφιακοί νομάδες • Οδηγία 801/2016/ΕΕ (είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών για σπουδές, έρευνα, πρακτική άσκηση, ανταλλαγή μαθητών) • Ανάκληση-άρνηση ανανέωσης καθεστώτος πρόσφυγα • Χορήγηση άδειας διαμονής σε δικαιούχο διεθνούς προστασίας • Χορήγηση ΠΑ.Α.Υ.Π.Α. • Υπηρεσία Ασύλου→ ίδρυση Δομών • Παραμονή αιτούντων σε Δομές-απόφαση ανάκλησης/επιστροφής

Νόμος 4939/2022 (ΦΕΚ Α' 111/10-6-2022)	• Αξιολόγηση αιτήσεων Διεθνούς προστασίας • Χορήγηση καθεστώτος Πρόσφυγα (αναγνώριση, παύση, αποκλεισμός, ανάκληση, άρνηση) • Χορήγηση καθεστώτος Επικουρικής προστασίας (αναγνώριση, παύση, αποκλεισμός, ανάκληση, άρνηση) • Δικαιούχοι Διεθνούς Προστασίας → διατήρηση οικογενειακής ενότητας, άδειες διαμονής, απασχόληση, εκπαίδευση, ιατρική περίθαλψη, πρόσβαση σε κατάλυμα, ελεύθερη κυκλοφορία, επαναπατρισμός, κοινωνική ένταξη • Διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης • Κράτηση αιτούντων σε Δομές • Ειδικές συνθήκες κράτησης για ευάλωτα άτομα και ανήλικους • Εξέταση αίτησης χορήγησης Διεθνούς προστασίας: Α' βαθμός (απαράδεκτες αιτήσεις, πρώτη χώρα ασύλου, ασφαλείς τρίτες χώρες και χώρες καταγωγής, αβάσιμες αιτήσεις) Β' βαθμός (άσκηση προσφυγής) • Καθεστώς προσωρινής προστασίας λόγω μαζικής εισροής αλλοδαπών: πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου, επαναπατρισμός
Νόμος 4735/2020 (ΦΕΚ Α' 197/12-10-2020)	• Προϋποθέσεις πολιτογράφησης • Διαδικασία πολιτογράφησης • Διαδικασία επί αιτήσεων διαπίστωσης ιθαγένειας • Κτήση ελληνικής ιθαγένειας από ανήλικα τέκνα • Αμφισβήτηση ιθαγένειας

Πίνακας 2 : Νομοθετικό πλαίσιο περιόδου 2019-2024

Κεφάλαιο 4 – 2019-2024: Η Νέα Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική

Η ευρωπαϊκή ήπειρος υπήρξε από πάντα τόπος έλξης για χιλιάδες μετανάστες. Τα τελευταία χρόνια η Ευρώπη έπρεπε να αντιμετωπίσει μία άνευ προηγμένου προσφυγική κρίση, την οποία τα κράτη της προσπάθησαν να σταθμίσουν και να αντιμετωπίσουν, προκειμένου να βρουν μια κοινά αποδεκτή λύση, καθώς στο ευρωπαϊκό έδαφος εισέρχονται, εκτός από πρόσφυγες που επιθυμούν να γλιτώσουν από την φρίκη του πολέμου, και μετανάστες, οι οποίοι αποτελούν κίνδυνο για την εσωτερική ασφάλεια και συνοχή του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Μέχρι το 1997 προτεραιότητα των ευρωπαϊκών πολιτικών ήταν η διασφάλιση των συνόρων της για περιορισμό της παράνομης μετανάστευσης. Από το 1997 μέχρι το 2004, η Ευρώπη επικεντρώθηκε στην ένταξη των μεταναστών, ενώ η δημιουργία του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου, αποτέλεσε το πρώτο σημαντικό βήμα για μία από κοινού προσέγγιση στον τομέα της μετανάστευσης. Από το 2004 μέχρι το 2019, η Ε.Ε. προσανατολίστηκε σε μια μορφή επιλεκτικής μετανάστευσης (Σαρρή 2009, 78), λόγω των προκλήσεων που προέκυψαν από την προσφυγική κρίση του 2015, δίνοντας έμφαση στην προστασία των συνόρων και την ασφάλεια. Ωστόσο, η μη ύπαρξη συνοχής και αλληλεγγύης στα κράτη μέλη ήταν εμφανής, με ορισμένα κράτη να προτιμούν τις πολιτικές της αποτροπής παρά την προώθηση της ενσωμάτωσης και της προστασίας των αιτούντων άσυλο, με αποτέλεσμα η εφαρμογή μιας πραγματικής, κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής να αποτελεί μία από τις βασικότερες προκλήσεις της Ε.Ε..

Μελετώντας ενδελεχώς την ευρωπαϊκή νομοθεσία, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η Ε.Ε. έχει υλοποιήσει σημαντικά βήματα, τις τελευταίες δεκαετίες, για να ρυθμίσει και να διαχειριστεί τις μεταναστευτικές ροές αλλά και να κατευθύνει, να οργανώσει και να ελέγχει όσο μπορεί τις εθνικές πολιτικές των κρατών μελών της. Η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική βασίζεται σε δύο βασικές αρχές, με τις οποίες συγκλίνουν όλες οι χώρες μέλη της: πρώτον, στην διαχείριση της παράνομης μετανάστευσης που συνεπάγεται την αυστηρή αστυνόμευση των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε. και δεύτερον στην ενσωμάτωση των ήδη εγκατεστημένων μεταναστών στις ευρωπαϊκές κοινωνίες.

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι η μελέτη και ανάλυση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής την περίοδο 2019-2024, η οποία ήταν μια περίοδος συνεχιζόμενης έντασης λόγω των συνεχών μεταναστευτικών ροών και των γεωπολιτικών εξελίξεων. Κύριο χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου είναι η προοπτική της

μεταναστευτικής πολιτικής της Ε.Ε. να γίνει πιο αποτελεσματική, αλληλέγγυα και βιώσιμη, καθώς επικεντρώνεται στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της και στις στρατηγικές που στόχο έχουν για την διαχείριση των μεγάλων μεταναστευτικών κυμάτων. Η πολιτική αυτή έχει ως κινητήριο άξονα της την ασφάλεια των συνόρων, την ενίσχυση της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών για να αντιμετωπιστούν τα αίτια της παράτυπης μετανάστευσης στις χώρες προέλευσης, σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της εσωτερικής κοινωνικής συνοχής των κρατών. Παρόλα αυτά, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, οι διαφωνίες μεταξύ των κρατών μελών παραμένουν ένα σημαντικό εμπόδιο για την πλήρη εφαρμογή αυτών των στρατηγικών.

Ως εκ τούτου, το κεφάλαιο αυτό θα χωριστεί σε τρία υποκεφάλαια. Στο πρώτο υποκεφάλαιο θα επικεντρωθούμε στην δημιουργία του Νέου Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (2020), το οποίο είχε σαν στόχο την δημιουργία ενός πιο σταθερού μηχανισμού για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και την χορήγηση ασύλου. Το δεύτερο υποκεφάλαιο θα ασχοληθεί με τις δύο μεγάλες κρίσεις της Ευρώπης, αυτή της πανδημίας του κορονοϊού και του πολέμου στην Ουκρανία, και θα επιχειρήσει να αναδείξει τις αλλαγές που υπέστη η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική. Το τρίτο υποκεφάλαιο, θα αναλύσει τους βασικούς πυλώνες του Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (2024) για τη διαχείριση της μετανάστευσης και του ασύλου στην Ευρώπη.

4.1 Το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (2020)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τον Σεπτέμβριο του 2020 ένα νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (PACS), το οποίο είχε σαν στόχο την δημιουργία ενός κοινού και δίκαιου συστήματος ελέγχου της μετανάστευσης στην Ε.Ε.. Πρόκειται για ένα σύνολο προτάσεων, Κανονισμών και Συστάσεων, για την βελτίωση της διαχείρισης της μετανάστευσης και του ασύλου από τα κράτη μέλη με τρόπο ενιαίο, συνεκτικό και συντονισμένο σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Μεντζελοπούλου 2021, 27).

Ειδικότερα, προβλέπεται η επέκταση χρήσης των διαδικασιών στα σύνορα για την προστασία τους. Το μέτρο που προτείνεται είναι η αποτελεσματική καταγραφή και ο έλεγχος των εισερχομένων μέσω προκαταρκτικών ελέγχων (screening) στις πύλες εισόδου, οι οποίες θα συμβάλλουν στις πιο γρήγορες διαδικασίες απόρριψης των αιτημάτων ατόμων από χώρες με χαμηλό βαθμό αναγνώρισης (Παλαιολόγος 2020). Στόχος είναι η κατηγοριοποίηση των αιτούντων άσυλο να λαμβάνει χώρα μέσα σε πέντε μέρες, και η διαδικασία του αιτήματος μαζί το δικαίωμα της ένστασης να ολοκληρώνεται μέσα σε 12 εβδομάδες, σε συνεργασία πάντα με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Ασύλου. Διαφορετικά προβλέπεται η διοικητική κράτηση σε κέντρα υποδοχής (Παλαιολόγος 2020). Για τον λόγο αυτό, επιδιώκεται η πιο αυστηρή φύλαξη των εξωτερικών συνόρων της Ευρώπης μέσω

μηχανισμών παρακολούθησης, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται το «θεμελιώδες δικαίωμα στην αναζήτηση ασύλου» και ότι «δεν θα γίνονται push-backs» (Παλαιολόγος 2020). Σε αυτή τη λογική η Ε.Ε. ενίσχυσε τον ρόλο της Frontex, ο οποίος υποστηρίζει τα κράτη μέλη της στον έλεγχο των συνόρων Ένωσης, διαθέτοντας ένα μόνιμο σώμα 10.000 συνοριοφυλάκων (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ε.Ε. 2024). Ο εν λόγω οργανισμός κάνει χρήση των τεχνολογιών, όπως για παράδειγμα τα drones, έχει συστήματα παρακολούθησης και λογισμικά ανάλυσης κινδύνων (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ε.Ε. 2024).

Παράλληλα, γίνεται πιο γρήγορη και δίκαιη η διαδικασία χορήγησης ασύλου, καθώς εναρμονίζονται οι διαδικασίες μεταξύ κρατών μελών και επιταχύνονται οι επιστροφές όσων δεν πληρούν τις προϋποθέσεις (ECRE 2020). Επιπρόσθετα, υπάρχει ειδική μέριμνα για τις χώρες πρώτες γραμμής (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία), με την εισαγωγή ενός μηχανισμού υποχρεωτικής αλληλεγγύης, ο οποίος θα ενεργοποιείται σε περιπτώσεις πίεσης ή απρόβλεπτων μαζικών ροών μεταναστών, σε περιπτώσεις κρίσης και διάσωσης στη θάλασσα (Παλαιολόγος 2020). Αυτός ο μηχανισμός αλληλεγγύης μπορεί να λάβει δύο μορφές: κάθε κράτος μέλος μπορεί να συνεισφέρει είτε με την μετεγκατάσταση των αιτούντων άσυλο ή τη λεγόμενη «χορηγία επιστροφών» είτε με την παροχή υλικής και οικονομικής στήριξης. Όσον αφορά την μετεγκατάσταση, προτεραιότητα έχουν τα ασυνόδευτα ανήλικα. Όσον αφορά την «χορηγία των επιστροφών», κάθε κράτος που αναλαμβάνει τη χορηγία, οφείλει να επιλέξει την εθνικότητα των ατόμων, τα οποία θα αναλάβει, συνεισφέροντας κατά αυτό τον τρόπο στην επιτυχία των επιστροφών (Παλαιολόγος 2020).

Τέλος, προωθούνται συμφωνίες για την επιστροφή των μεταναστών στις χώρες τους, τις λεγόμενες «τρίτες χώρες» (Παλαιολόγος 2020). Εξάλλου πρωταρχικός στόχος της Συμφωνίας ήταν η ανάπτυξη προγραμμάτων νόμιμης μετανάστευσης και η μεγιστοποίηση των ανθρώπων που επιστρέφουν ή απελαύνονται από την Ευρωπαϊκή ήπειρο. Η μέθοδος της επιστροφής είναι βασικό εργαλείο της μετανάστευσης και γι' αυτό τον λόγο προωθείται το μέτρο των αξιοπρεπών επιστροφών, την πρόσβαση σε συμβουλευτική επιστροφή και την στήριξη για επανενσωμάτωση. Γι' αυτό τον λόγο, θεσπίστηκε ο ρόλος του Συντονιστή Επιστροφών μέσα στο πλαίσιο της Επιτροπής και ενός Αναπληρωτή Εκτελεστικού Διευθυντή στη Frontex, επιφορτισμένο με την διαδικασία των επιστροφών (Παλαιολόγος 2020; Μεντζελοπούλου 2021, 35; Μπάκας 2023, 43).

Επιπρόσθετα, για να αντιμετωπιστεί η οργανωμένη εκμετάλλευση των μεταναστών, αλλά και να διαλυθούν οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συμφώνησε σε ένα ανανεωμένο σχέδιο δράσης κατά του λαθρεμπορίου (Ανακοίνωση Επιτροπής 2012), που χρηματοδοτείται από το κράτος ως απάντηση στην κατάσταση στα

εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης με τη Λευκορωσία. Το 2021, η Λευκορωσία κατηγορήθηκε ότι διευκόλυνε την παράτυπη μετανάστευση προς την Πολωνία, Λιθουανία και Λετονία, ως μία μορφή πίεσης προς την Ευρώπη (europedirectpireus 2021). Η κρίση αυτή οδήγησε σε ενίσχυση της στρατιωτικής παρουσίας στα σύνορα και την αύξηση των τειχών ασφαλείας, αλλά και την λήψη μέτρων, σχετικά με το εμπόριο, τις θεωρήσεις, την ανάπτυξη και την οικονομική βοήθεια (europedirectpireus 2021). Κατά συνέπεια, η Ε.Ε. για να αντιμετωπίσει την οργανωμένη και παράτυπη μετανάστευση από τους κρατικούς φορείς, προέβη σε μερική αναστολή της συμφωνίας διευκόλυνσης των θεωρήσεων με την Λευκορωσία (europedirectpireus 2021). Στο ίδιο μήκος κύματος, η Επιτροπή εξέδωσε μία οδηγία για τις κυρώσεις των εργοδοτών που απασχολούν παράνομους μετανάστες (Οδηγία 2009/52/EK), η οποία αποτελεί το ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο για την πρόληψη και αντιμετώπιση της παράνομης απασχόλησης των παράτυπων μεταναστών (lawnet 2021).

Με άλλα λόγια, το νέο Σύμφωνο επιδιώκει να αντικαταστήσει τον Κανονισμό του Δουβλίνου, και να προσφέρει μια πιο ευέλικτη προσέγγιση για τη διαχείριση της μετανάστευσης.

4.2 Οι δύο κρίσεις της Ευρώπης: Η Πανδημία του COVID 19 και ο Πόλεμος στην Ουκρανία

Τα επόμενα χρόνια η Ε.Ε. βρέθηκε αντιμέτωπη με δύο σοβαρές κρίσεις που επηρέασαν τις πολιτικές της στον τομέα της μετανάστευσης: η πανδημία του κορονοϊού και ο πόλεμος στην Ουκρανία με την προσφυγική κρίση που έφερε.

Η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική κατά την περίοδο του COVID 19 χαρακτηρίστηκε από σημαντικές προκλήσεις, οι οποίες συνδέονται με την ανάγκη διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών εν μέσω μιας παγκόσμιας πανδημίας. Οι υγειονομικές, κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης οδήγησαν σε προσωρινές και μακροπρόθεσμες αλλαγές στον τρόπο αντιμετώπισης των μεταναστευτικών κυμάτων και του ασύλου στην Ε.Ε., αναδεικνύοντας τις δυσκολίες συμφωνίας μεταξύ των κρατών, ειδικά σε θέματα κατανομής ευθυνών.

Η επιβολή των περιοριστικών μέτρων μετακίνησης κατά την διάρκεια της πανδημίας έφεραν περιορισμούς στις μετακινήσεις, καθώς τα κράτη μέλη της Ε.Ε. έκλεισαν προσωρινά τα εξωτερικά και εσωτερικά τους σύνορα προκειμένου να περιορίσουν την διασπορά του ιού (Ηλιάδη 2024). Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την προσωρινή αναστολή της διαδικασίας καταγραφής των αιτήσεων ασύλου (Αγγελίδης, Κοκκινάκη, Κουναλάκη, Μαραγκίδου, Παπαγιαννάκης, Σακελλαρίου, Χαραμής 2020, 2-22). Πράγματι, οι περιορισμοί στις μετακινήσεις και η μειωμένη λειτουργία των υπηρεσιών ασύλου οδήγησαν σε σημαντικές καθυστερήσεις στον έλεγχο των αιτήσεων για την χορήγηση ασύλου και συνακόλουθα οι

επιστροφές σε τρίτες χώρες έγιναν δυσκολότερες λόγω της αναστολής πτήσεων και των υγειονομικών μέτρων (Αγγελίδης, Κοκκινάκη, Κουναλάκη, Μαραγκίδου, Παπαγιαννάκης, Σακελλαρίου, Χαραμής 2020, 2-22). Επιπρόσθετα, δημιουργήθηκαν πολλά προβλήματα ασφάλειας στα ΚΥΤ, καθώς υπήρξε σοβαρός κίνδυνος εξάπλωσης του ιού λόγω των κακών συνθηκών υγιεινής και του υπερπληθυσμού. Για τον λόγο αυτό δημιουργήθηκαν χώροι απομόνωσης για τα θετικά κρούσματα, ενισχύθηκε η υγειονομική περίθαλψη, και έγιναν προσπάθειες μείωσης του αριθμού των φιλοξενούμενων μέσω της μεταφοράς τους σε άλλες περιοχές ή χώρες (Ηλιάδη 2024).

Η επιβολή μέτρων στον περιορισμό των μετακινήσεων λόγω της πανδημίας είχε πολλές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές επιπτώσεις σε όλες τις χώρες. Οι οικονομικές συνέπειες της πανδημίας επιδείνωσαν τις συνθήκες διαβίωσης για πολλούς μετανάστες, καθώς αυξήθηκε η ανεργία και υπήρχε περιορισμένη πρόσβαση σε δομές υγειονομικής περίθαλψης (Ηλιάδη 2024). Υπήρχαν επίσης ανησυχίες για την αύξηση των ρατσιστικών και ξενοφοβικών συμπεριφορών λόγω της σύνδεσης της μετανάστευσης με την υγειονομική κρίση. Για να μπορέσουν οι χώρες της Ευρώπης να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της πανδημίας, η Ε.Ε. προχώρησε σε χρηματοδοτήσεις, και ειδικότερα σε παροχή οικονομικής στήριξης σε κράτη μέλη που επηρεάστηκαν περισσότερο, όπως η Ελλάδα, Ιταλία και Ισπανία, οι οποίες συνέχισαν να αποτελούν τους βασικούς προορισμούς των μεταναστών που διασχίζουν την Μεσόγειο, αλλά ενισχύθηκε και η συνεργασία με τρίτες χώρες για τη μείωση των μεταναστευτικών κυμάτων και τη καλύτερευση των συνθηκών στις χώρες προέλευσης (Ηλιάδη 2024).

Τα ξημερώματα της 24^{ης} Φεβρουαρίου 2022, ο Ρώσος Πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν ξεκίνησε μιας μεγάλης κλίμακας εισβολή στην Ουκρανία. Μετά τη στρατιωτική εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, εκατομμύρια άνθρωποι υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους από τις εμπόλεμες περιοχές, αναζητώντας ασφάλεια στα κράτη της Ε.Ε. και στη Δημοκρατία της Μολδαβίας (DW 2023). Η ρωσική εισβολή προκάλεσε μία από τις μεγαλύτερες μετακινήσεις προσφύγων στην Ευρώπη από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οδηγώντας σε μία νέα κρίση.

Η Ε.Ε. για να αντιμετωπίσει τις μεγάλες προσφυγικές ροές ενεργοποίησε την Οδηγία της Προσωρινής Προστασίας, η οποία αποτελεί ένα μηχανισμό της Ευρώπης ενεργοποιείται σε εξαιρετικές περιπτώσεις μαζικών ροών (Οδηγία 2001/55/EK). Η συγκεκριμένη Οδηγία εκδόθηκε το 2001, ύστερα από τους μεγάλους εκτοπισμούς που έλαβαν χώρα στη Βοσνία Ερζεγοβίνη και το Κόσοβο. Κατά συνέπεια, η Ε.Ε. ενεργοποίησε την Οδηγία Προσωρινής Προστασίας, παρέχοντας άμεση και συλλογική προστασία στους εκτοπισμένους από την Ουκρανία (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ε.Ε. 2024) .

Ο μηχανισμός ενεργοποιήθηκε για πρώτη φορά στις 22 Μαρτίου 2022 και παρατάθηκε τελευταία φορά έως τις 4 Μαρτίου 2026 (Απόφαση 2022/382). Δικαιούχοι της προσωρινής προστασίας είναι όλοι οι κάτοικοι της Ουκρανίας στις 24 Φεβρουαρίου 2022 ή και νωρίτερα, αλλά και όσοι εγκαταλείπουν την Ουκρανία τους δίνεται η δυνατότητα να έχουν πρόσβαση στα κράτη μέλη της Ευρώπης πριν από την επιστροφή στη χώρα καταγωγής τους (Απόφαση 2022/382). Επιπρόσθετα, για όσους λαμβάνουν το καθεστώς της προσωρινής προστασίας απολαμβάνουν συγκεκριμένα, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα διαμονής και πρόσβασης σε στέγαση, πρόσβαση στην αγορά εργασίας και κοινωνικής πρόνοιας και ιατρικής αρωγής (Απόφαση 2022/382). Όσον αφορά τα ασυνόδευτα παιδιά και τους εφήβους προβλέπεται η επιτροπεία ανηλίκου, η πρόσβαση στην εκπαίδευση και η ιατρική φροντίδα (Απόφαση 2022/382). Παρόλο που το καθεστώς της προσωρινής προστασίας είναι αυτόματο, οι δικαιούχοι οφείλουν να υποβάλουν αίτηση για άδεια διαμονής στη χώρα της Ε.Ε. που θα αποφασίσουν να μείνουν, αλλά και να υπαχθούν στο καθεστώς πρόσφυγα ή σε άλλες μορφές προστασίας που προβλέπονται από την Ε.Ε. (Απόφαση 2022/382).

Η κρίση ανέδειξε την επιτακτική ανάγκη για αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών, καθώς πολλές χώρες προσφέρθηκαν να φιλοξενήσουν πρόσφυγες, με την Ε.Ε., τις εθνικές αρχές και τις ΜΚΟ να συντονίζουν τη διαδικασία για δίκαιη κατανομή της ευθύνης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ε.Ε. 2024). Στα πλαίσια της αλληλεγγύης που χαρακτηρίζει το ευρωπαϊκό οικοδόμημα, Η Ε.Ε. αποφάσισε να παρέχει οικονομική και τεχνική βοήθεια, αλλά και στήριξη για τη διαχείριση των συνόρων στα κράτη μέλη της. Πιο συγκεκριμένα, η Ε.Ε. ενέκρινε κανονισμούς για να εκταμιευθούν κεφάλαια για την βοήθεια των προσφύγων. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη που θα υποδεχτούν τους πρόσφυγες θα λάβουν κονδύλια για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες ανάγκες στέγασης, εκπαίδευσης και υγειονομικής περίθαλψης (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ε.Ε. 2024). Όσον αφορά την τεχνική υποστήριξη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε κατευθυντήριες γραμμές για την σωστή εφαρμογή της Οδηγίας της Προσωρινής Προστασίας, προσφέροντας επίσης την κατάλληλη τεχνογνωσία (Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης) για να βοηθήσει αποτελεσματικά τα μέλη της (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ε.Ε. 2024). Τέλος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε κατευθυντήριες οδηγίες για την στήριξη των συνοριοφυλάκων των κρατών μελών προκειμένου να διαχειριστούν αποτελεσματικά τις αφίξεις στα σύνορα με την Ουκρανία, ελαχιστοποιώντας τον χρόνο αναμονής, αλλά και διατηρώντας την ασφάλεια των συνόρων (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ε.Ε. 2024).

4.3 Το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (2024)

Το 2024, η Ε.Ε. προχώρησε σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις στη μεταναστευτική πολιτική με την υιοθέτηση του Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο. Στις 10 Απριλίου 2024 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ψήφισε υπέρ των νέων κανόνων για τη μετανάστευση, τους οποίους ενέκρινε το Συμβούλιο της Ε.Ε. στις 14 Μάϊου 2024, προκειμένου η Ένωση να αποκτήσει ισχυρά και ασφαλή σύνορα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024). Εντούτοις, υπήρξαν κράτη που εναντιώθηκαν στην ψήφιση του Συμφώνου, με την Πολωνία και Ουγγαρία να αποτελούν τους πιο ένθερμους επικριτές και να καταψηφίζουν ολόκληρη τη δέσμη των νομοθετικών μέτρων, καθώς δεν υποστήριζαν το σύστημα «υποχρεωτικής αλληλεγγύης» με το πρόσχημα ότι θα αναγκαζόντουσαν να δεχτούν μετανάστες παρά την θέληση τους, με αποτέλεσμα να υιοθετούν σκληρότερες πολιτικές, δημιουργώντας εντάσεις με την Ε.Ε. σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κατανομής αιτούντων άσυλο (Liboreiro 2024). Η Ελλάδα, Ιταλία και Ισπανία εξέφρασαν έντονα την διαμαρτυρία τους ότι έχουν μείνει μόνες τους στην αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου, με τη νέα ακροδεξιά κυβέρνηση της Ιταλίας, να εισάγει πιο αυστηρά μέτρα για τον περιορισμό της δράσης των ανθρωπιστικών οργανώσεων διάσωσης στη θάλασσα (Dnews 2024).

Το σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο *«είναι ένα σύνολο νέων κανόνων για τη διαχείριση της μετανάστευσης και τη θέσπιση κοινού συστήματος ασύλου σε επίπεδο Ε.Ε., το οποίο φέρνει αποτελέσματα παραμένοντας πιστό στις ευρωπαϊκές αξίες»* (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024). Θεωρείται ως μία εμβληματική μεταρρύθμιση που αποσκοπεί στο όλα τα κράτη μέλη, ανεξαρτήτως της γεωγραφικής τους θέσης, να αναλάβουν το μερίδιο που τους αναλογεί, και αποτελεί μια συγκροτημένη και ολοκληρωμένη πρόταση που στοχεύει στην ενίσχυση και ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών πολιτικών για τη μετανάστευση, το άσυλο, τη διαχείριση των συνόρων και την ένταξη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024). Απαριθμεί τέσσερις πυλώνες πολιτικής για τη μετανάστευση και το άσυλο: 1. ασφαλή εξωτερικά σύνορα, 2. ταχείες και αποτελεσματικές διαδικασίες, 3. αποτελεσματικό σύστημα αλληλεγγύης και ευθύνης, 4. ενσωμάτωση της μετανάστευσης στις διεθνείς εταιρικές σχέσεις (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024).

Το Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο εισάγει ενιαίες διαδικασίες οι οποίες αποσκοπούν στη δημιουργία ενός συνεκτικού και αποτελεσματικού συστήματος ασύλου στην Ε.Ε. για την αποτελεσματικότερη και ταχύτερη διαχείριση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας, μειώνοντας κατά αυτό τον τρόπο τις διαφορές μεταξύ κρατών μελών και ενισχύοντας την αλληλεγγύη και τη συνεργασία. Θα εφαρμόζεται υποχρεωτικός έλεγχος στα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε. για τους αιτούντες άσυλο, οι οποίοι δεν δικαιούνται

προστασία, ή θεωρούνται επικίνδυνοι για την εθνική ασφάλεια της χώρας. Η διαδικασία αυτή προβλέπει ταχεία εξέταση των αιτήσεων εντός 12 εβδομάδων, περιλαμβάνοντας τα εξής βήματα: ταυτοποίηση, έλεγχο ασφάλειας και αξιολόγηση ευαλωτότητας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024) .

Παράλληλα, εισάγονται σημαντικά μέτρα για την διασφάλιση των συνόρων της Ένωσης, τα οποία θα προστατεύουν τους πολίτες της Ένωσης, ενώ παράλληλα θα σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο. Ειδικότερα, όσοι δεν πληρούν τα κριτήρια για να εισέλθουν στο ευρωπαϊκό έδαφος, θα ταχτοποιούνται και θα ελέγχονται υγειονομικά (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024). Εισάγεται με άλλα λόγια, μια ενιαία διαδικασία ελέγχου στα σύνορα για όλους του υπηκόους τρίτων χωρών που εισέρχονται χωρίς άδεια ή διασώζονται στη θάλασσα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024). Αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει ταυτοποίηση, καταγραφή, λήψη βιομετρικών δεδομένων και έλεγχο ασφαλείας, διασφαλίζοντας την αποτελεσματική διαχείριση των ροών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024). Πιο συγκεκριμένα, η Ε.Ε. εισάγει τον Κανονισμό Eurodac, ο οποίος είναι μια ανεπτυγμένη βάση δεδομένων για το άσυλο και την μετανάστευση, προκειμένου να ταυτοποιούνται όσοι κάνουν αίτηση για χορήγηση ασύλου ή εισέρχονται παράνομα στον ευρωπαϊκό χώρο (Κανονισμός ΕΕ 2023).

Επιπρόσθετα, το Σύμφωνο δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην συνεργασία με τις τρίτες χώρες για να εντοπιστούν τα βαθύτερα αίτια της μετανάστευσης και ο τρόπος καταπολέμησης της παράνομης διακίνησης ανθρώπων, συμβάλλοντας στη σταθερότητα και την ασφάλεια των ευρωπαϊκών συνόρων. Ειδικότερα, η Ε.Ε. ενισχύει τη συνεργασία με τρίτες χώρες, με χώρες εταίρους και οργανισμούς του ΟΗΕ προκειμένου να καταπολεμήσει την λαθρεμπορία ατόμων, μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών, κοινών επιχειρήσεων και εκπαίδευσης των τοπικών αρχών. Προς αυτή την κατεύθυνση το Σύμφωνο προωθεί τη σύναψη συμφωνιών με τρίτες χώρες για την επανεισδοχή των υπηκόων τους που δεν δικαιούνται άσυλο, διασφαλίζοντας την ασφαλή και αξιοπρεπή επιστροφή τους, αλλά και την ανάπτυξη μιας νόμιμης μετανάστευσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024). Αυτό συνδυάζεται με την δημιουργία νόμιμων και ασφαλών οδών μετανάστευσης σε συνεργασία με τις τρίτες χώρες, δίνοντας την δυνατότητα για εργασία, εκπαίδευση και επανεγκατάσταση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2024). Προς αυτή την κατεύθυνση σημαντικό ρόλο παίζει και η Frontex, καθώς το Σύμφωνο προβλέπει αύξηση των αρμοδιοτήτων και των πόρων της, δίνοντάς του την δυνατότητα να παρέχει ταχύτερη και πιο αποτελεσματική στήριξη στα κράτη μέλη σε θέματα συνοριακών ελέγχων και επιστροφών (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης -Δελτίου Τύπου 2024).

Ίσως από τις πιο σημαντικές καινοτομίες του Συμφώνου είναι ότι εισάγει μηχανισμούς για τη δίκαιη κατανομή των ευθυνών μεταξύ των μελών την Ε.Ε. στη αντιμετώπιση των μεταναστευτικών κυμάτων. Στόχος αυτών των μηχανισμών είναι να

ενισχύσουν την αλληλεγγύη και την συνεργασία, διασφαλίζοντας ότι τα κράτη της Ένωσης θα μοιράζονται τις ευθύνες με δίκαιο και ισορροπημένο τρόπο (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης -Δελτίου Τύπου 2024) . Αυτή η συνεισφορά περιλαμβάνει: την μεταφορά των αιτούντων από κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν αυξημένες πιέσεις σε άλλα κράτη μέλη; την παροχή οικονομική βοήθειας σε κράτη μέλη που δέχονται αυξημένες μεταναστευτικές ροές μέσω της χορήγησης ειδικών κονδυλίων; την παροχή βοήθειας στην επιστροφή των ατόμων που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις ασύλου στις χώρες προέλευσης τους (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης -Δελτίου Τύπου 2024). Διευκρινίζονται παράλληλα οι νέες προϋποθέσεις για τον καθορισμό της χώρας της Ε.Ε. η οποία θα είναι υπεύθυνη για την εξέταση των αιτήσεων ασύλου, με τους αιτούντες άσυλο οφείλουν να υποβάλουν αίτηση χορήγησης καθεστώτος διεθνούς προστασίας στη χώρα πρώτης εισόδου της Ε.Ε. και να παραμένουν εκεί μέχρι να οριστικοποιηθεί η χώρα που θα είναι τελικά υπόλογη για την αίτησή τους (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης -Δελτίου Τύπου 2024) .

Η υιοθέτηση του νέου Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο θεωρείται κομβικής σημασίας για την καθιέρωση μιας ενιαίας πολιτικής, που στόχο έχει να δώσει μία απάντηση στο μείζον πρόβλημα της μετανάστευσης, ως αποτέλεσμα των συνεχών κρίσεων και εθνικών απαντήσεων από τα κράτη μέλη για την αναχαίτιση των μεταναστευτικών ροών. Παρόλα αυτά, το εν λόγω Σύμφωνο έχει προκαλέσει έντονες αντιδράσεις από τα κόμματα της αριστεράς και τις οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό και ανησυχία, καθώς εκφράζουν φόβους για τις επιπτώσεις του στα δικαιώματα των προσφύγων και τη διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος (Libre 2024).

Τα ακροδεξιά κόμματα έχοντας ως φαρέτρα στη ρητορική τους την εχθρότητα προς τους ξένους, τον ρατσισμό, την ισλαμοφοβία, τις εθνικό-ταυτοτικές ιδεολογίες τους, θεώρησαν ότι οι μεταρρυθμίσεις δεν ήταν αρκετά σκληρές και αυστηρές, και επομένως θα αποτύχουν να εκπληρώσουν τον σκοπό για τον οποίο σχεδιάστηκαν (Τζόινερ 2024; Hein 2024). Αντιθέτως, η άκρα αριστερά θεώρησε ότι το νομοσχέδιο ήταν πολύ σκληρό και αυτό θα οδηγούσε σε εγκατάλειψη των ευρωπαϊκών αξιών, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Hanley 2024). Επιπρόσθετα, πάνω από 160 οργανώσεις για τα δικαιώματα, μεταξύ των οποίων η Διεθνής Αμνηστία, το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων δικαιωμάτων και Διεθνής Επιτροπή Διάσωσης, εξέφρασαν έντονα την αντίθεση τους για το Σύμφωνο, καθώς θεωρούν ότι παραβιάζει το πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο και τις διεθνείς συμβάσεις, παραβιάζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα και καθιερώνοντας στρατόπεδα κράτησης (Hanley 2024; Hein 2024). Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα ορισμένες αντιπροσωπείες εθνικών κομμάτων να καταψηφίσουν ορισμένα άρθρα του Συμφώνου, με τον Πολωνό πρωθυπουργό να υποστηρίζει ότι δεν θα εφαρμόσει την αρχή της μετεγκατάστασης των

προσφύγων και τον Ούγγρο πρωθυπουργό να κάνει λόγο για μια νεκρή ευρωπαϊκή ενότητα (Τζόινερ 2024; Hanley 2024). Παρόλα αυτά οι τρεις βασικές ομάδες του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου (κεντροδεξιό ΕΛΚ, κεντροαριστερό S&D και το φιλελεύθερο Renew) το ψήφισαν (Hanley 2024) .

Συμπεράσματα

Η μετανάστευση είναι ένα από τα πιο παλιά κοινωνικά φαινόμενά, το οποίο όμως έχει γίνει επίκαιρο. Η αντιμετώπιση της μετανάστευσης μπήκε στην πολιτική ατζέντα των ευρωπαϊκών χωρών σχετικά πρόσφατα, προκειμένου να βρεθεί μια πολιτική λύση στις επιπτώσεις που έχει στους μετακινούμενους πληθυσμούς και τις κοινωνίες που τους ενσωματώνουν.

Μέχρι τη δεκαετία του '90 η διαχείριση της μετανάστευσης ήταν ένα αμιγώς εθνικό θέμα. Από την δεκαετία του '90 και ύστερα, τα ευρωπαϊκά κράτη αντιλήφθηκαν ότι δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο αυτό σε εθνικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να οδηγηθούν σε μια στενότερη συνεργασία σε υπερεθνικό επίπεδο. Η δημιουργία και η εφαρμογή μιας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής αποτέλεσε μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της Ε.Ε..

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερεύννησε το πως διαμορφώθηκαν οι ελληνικές εθνικές πολιτικές την περίοδο 2019-2024 μέσω της ελληνικής νομοθεσίας και των Οδηγιών της Ε.Ε. στα ζητήματα της μετανάστευσης και ασύλου για την διαχείριση και διαφύλαξη των εξωτερικών συνόρων της Ευρώπης. Σκοπός μας ήταν να εξετάσουμε την εξέλιξη των μεταναστευτικών πολιτικών στην Ελλάδα, με έμφαση στην περίοδο 2019-2024, με αναφορά και στην περίοδο πριν το 2019, προκειμένου να δοθεί μια συνεκτική εικόνα για το περιεχόμενο και το ύφος της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής.

Η μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα έχει εξελιχθεί σημαντικά από την δεκαετία του 1990 έως το 2024, επηρεαζόμενη από κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές αλλαγές τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς. Την περίοδο πριν το 2019, η Ελλάδα ήταν απροετοίμαστη να δεχτεί τις μεγάλες μεταναστευτικές ροές από την Αλβανία και άλλες χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1990. Το ίδιο έλαβε χώρα και στα μέσα της δεκαετίας του 2000, όταν η Ελλάδα έγινε χώρα διέλευσης και προορισμού για μετανάστες από τη Μέση Ανατολή, Αφρική και Ασία, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, αλλά και κατά την διάρκεια της προσφυγικής κρίσης το 2015-2016 που προκλήθηκε από τον πόλεμο στη Συρία, ο οποίος έφερε εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες στην Ελλάδα, κυρίως μέσω του Αιγαίου. Οι αυξημένες μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές συνέχισαν να είναι αυξημένες και την περίοδο 2019-2024, από τον Έβρο και το Αιγαίο, και σηματοδεύτηκε από τραγικά γεγονότα (πυρπόληση κέντρου κράτησης Μόριας, πολύνεκρο ναυάγιο στη Πύλο), με την Ελλάδα όμως να είναι πιο οργανωμένη και να έχει υιοθετήσει μια πιο αυστηρή προσέγγιση.

Ειδικότερα, κατά την διάρκεια του 1990 δεν υπήρχε ένα ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα η ένταξη και η διαδικασία νομιμοποίησης των μεταναστών να ήταν αργή και αποσπασματική. Οι νόμοι που υιοθετήθηκαν την δεκαετία του 2000 προσπάθησαν να βελτιώσουν τη νομιμοποίηση και την ένταξη των μεταναστών, με την ελληνική ιθαγένεια να γίνεται πιο προσβάσιμη. Επίσης, οι νομοθετικές πρωτοβουλίες αυτής της περιόδου αφορούσαν την οικογενειακή επανένωση, τις άδειες εργασίας και την κοινωνική ένταξη των μεταναστών με διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα και εργασιακές ευκαιρίες. Με άλλα λόγια, την περίοδο 1990-2019 δόθηκε έμφαση στη νομιμοποίηση και ένταξη των μεταναστών, βελτιώνοντας την πρόσβαση σε δικαιώματα.

Αντιθέτως, την περίοδο 2019-2024, η Ελλάδα έδωσε έμφαση στη φύλαξη των συνόρων και στον περιορισμό της μετανάστευσης, υιοθετώντας πιο αυστηρές διαδικασίες για το άσυλο. Οι νόμοι που υιοθετήθηκαν επικεντρώθηκαν στην επιτάχυνση των διαδικασιών ασύλου, στην αποτροπή των παράτυπων μεταναστών και στην επιστροφή-επαναπροώθηση όσων δεν πληρούν τα κριτήρια για χορήγηση ασύλου. Η μετατροπή των κέντρων υποδοχής σε κλειστές δομές και η δημιουργία δομών φιλοξενίας στην ηπειρωτική χώρα για την ελάφρυνση των νησιών αντανακλά τη στροφή του ελληνικού κράτους προς πιο αυστηρές πολιτικές. Επίσης, η κοινωνική ένταξη έλαβε λιγότερη προσοχή, με την προσοχή να επικεντρώνεται στον έλεγχο των συνόρων και την αποτροπή των παράτυπων μεταναστών.

Την περίοδο 2019-2024 έλαβαν χώρα σημαντικές εξελίξεις τόσο στις πολιτικές σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο που επηρέασαν την προσέγγιση της Ελλάδας στο μεταναστευτικό φαινόμενο, με αποτέλεσμα η ελληνική μεταναστευτική πολιτική να είναι συνυφασμένη με τις οδηγίες, συμφωνίες και πιέσεις της Ε.Ε., μαρτυρώντας τη στενή συνεργασία Ελλάδας-Ευρώπης για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η εξέλιξη της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής αντικατοπτρίζει τη μεταβαλλόμενη δυναμική των διεθνών μεταναστευτικών ροών, τις εσωτερικές πολιτικές εντάσεις και την ανάγκη για μια ισορροπία μεταξύ ανθρωπισμού και ελέγχου, μαρτυρώντας τη μετάβαση από μία λιγότερο οργανωμένη και αποσπασματική πολιτική προς πιο συντονισμένες, αλλά και αυστηρότερες προσεγγίσεις.

Πράγματι, την περίοδο πριν το 2019 οι ευρωπαϊκές πολιτικές ήταν περισσότερο κατακερματισμένες, με κάθε χώρα να διαχειρίζεται τις ροές κατά βούληση, χωρίς να υπάρχει ένας κεντρικός ευρωπαϊκός συντονισμός. Έλαβαν χώρα κάποιες προσπάθειες κοινής διαχείρισης των συνόρων της Ευρώπης, με την δημιουργία της Frontex, αλλά και δημιουργία μίας κοινής πολιτικής ασύλου με το σύστημα του Δουβλίνου, το οποίο όμως δημιούργησε ανισότητες, επιβαρύνοντας τις χώρες πρώτης εισόδου. Επιπλέον, η διαχείριση της προσφυγικής κρίσης το 2015-2016 ανέδειξε την απουσία μιας κοινής στρατηγικής, καθώς οι ευρωπαϊκές χώρες αντέδρασαν διαφορετικά, με ορισμένες να δέχονται πρόσφυγες (Γερμανία, Σουηδία), ενώ άλλες να υψώνουν φράχτες (Ουγγαρία).

Παρόλα αυτά, την περίοδο 2019-2024 έλαβαν χώρα οι πρώτες συντονισμένες προσπάθειες για την υιοθέτηση μιας ενοποιημένης πολιτικής, η οποία θα επικεντρωνόταν στην ασφάλεια του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Οι προσπάθειες αυτές κατέληξαν στην υιοθέτηση ενός Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο που στόχευε στη διασφάλιση μιας ισορροπίας μεταξύ αλληλεγγύης και ευθύνης (συνεργασία με τρίτες χώρες, επιστροφές παράτυπων μεταναστών). Η μεταναστευτική πολιτική έγινε πιο αυστηρή, με την φύλαξη των συνόρων να καθίσταται κεντρικής σημασίας, με αυξημένους πόρους και

τεχνολογίες, χωρίς να χάνει τον ανθρωπιστικό της χαρακτήρα, όπως συνέβη με τον πόλεμο στην Ουκρανία.

Η παρούσα εργασία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας από το 2019 έως το 2024 χαρακτηρίζεται από μία πολύπλευρη προσέγγιση, καθώς παρατηρείται μία στροφή σε αυστηρότερους ελέγχους στα σύνορα, ταχύτερες διαδικασίες ασύλου και ενισχυμένες προσπάθειες ένταξης, αντανakλώντας από την μία πλευρά τις εθνικές προτεραιότητες για την ασφάλεια σε ένα περίπλοκο γεωπολιτικό τοπίο, και από την άλλη ευθυγραμμίζεται με τις οδηγίες, συμφωνίες και πιέσεις της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών. Με άλλα λόγια, η Ελλάδα έχει πλέον μια ενεργητική μεταναστευτική πολιτική, καθώς έχει υιοθετήσει ολοκληρωμένους εσωτερικούς και εξωτερικούς ελέγχους, αναπτύσσοντας μια πιο στενή συνεργασία με τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ε.Ε. και τις χώρες προέλευσης των μεταναστών .

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς πηγές

Ελληνική Νομοθεσία

Δελτίο Τύπου Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, «Έτος ανάκτησης του ελέγχου της μεταναστευτικής κρίσης ήταν το 2020», 19/01/2021

Νόμος 4310/1929 «Περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου, διαβατηρίων, απελάσεων και εκτοπίσεων»

Νόμος 1975/1991 «Είσοδος-Έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης αλλοδαπών προσφύγων και άλλες διατάξεις»

Νόμος 2910/2001 «Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις»

Νόμος 3386/2005 «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια»

Νόμος 3838/2010 «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις»

Νόμος 3907/2011 «Ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/EK «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη-μέλη για την επιστροφή των παράνομα διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις»

Νόμος 4251/2014 «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνική Ένταξη»

Νόμος 4375/2016 «Οργάνωση και Λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/EE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση) (L 180/19.6.2013) διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις»

Νόμος 4540/2018 «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιατύπωση L 180/96/29.6.2013) και άλλες διατάξεις. Τροποποίηση του ν.4251/2014 (Α' 80) για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στην Οδηγία 2014/66/ΕΕ της 15^{ης} Μαΐου 2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο ενδοεταιρικής μετάθεσης. Τροποποίηση διαδικασιών ασύλου και άλλες διατάξεις»

Νόμος 4587/2019 «Επείγουσες ρυθμίσεις αρμοδιότητας Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής και άλλες ρυθμίσεις»

Νόμος 4636/2019 «Νόμος περί Διεθνούς Προστασίας και άλλες διατάξεις»

Νόμος 4886/2020 «Βελτίωση της μεταναστευτικής νομοθεσίας, τροποποίηση διατάξεων των νόμων 4636/2019 (Α' 169), 4375/2016 (Α' 51), 4251/2014 (Α' 80) και άλλες διατάξεις»

Νόμος 4825/2021 «Αναμόρφωση διαδικασιών απελάσεων και επιστροφών πολιτών τρίτων χωρών, προσέλκυση επενδυτών και ψηφιακών νομάδων, ζητήματα αδειών διαμονής και διαδικασιών χορήγησης διεθνούς προστασίας, διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και άλλες επείγουσες διατάξεις»

Νόμος 4939/2022 «Κύρωση Κώδικα Νομοθεσίας για την υποδοχή, τη διεθνή προστασία πολιτών τρίτων χωρών και ανιθαγενών και την προσωρινή προστασία σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων αλλοδαπών»

Νόμος 5038/2023 «Κώδικας Μετανάστευσης»

Προεδρικό Διάταγμα 358-359/1997

Προεδρικό Διάταγμα 131/2006

Προεδρικό Διάταγμα 4/2020 «Σύσταση Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, καθορισμός των αρμοδιοτήτων του και ανακατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ Υπουργείων»

Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, «Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη», Ιούλιος 2019

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, «Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας», Ιούλιος 2022

Ευρωπαϊκή Νομοθεσία

Εκτελεστική Απόφαση (ΕΕ) 2022/382 του Συμβουλίου της 4ης Μαρτίου 2022 που διαπιστώνει την ύπαρξη μαζικής εισροής εκτοπισθέντων από την Ουκρανία κατά την έννοια του άρθρου 5 της οδηγίας 2001/55/ΕΚ και έχει ως αποτέλεσμα την εφαρμογή προσωρινής προστασίας

Κανονισμός (ΕΕ) αριθμ. 603/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2023 σχετικά με τη θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 604/2013 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα και σχετικά με αιτήσεις της αντιπαραβολής με τα δεδομένα Eurodac που υποβάλλουν οι αρχές επιβολής του νόμου των κρατών μελών και η Ευροπόλ για σκοπούς επιβολής του νόμου και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1077/2011 σχετικά με την ίδρυση Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τη Λειτουργική Διαχείριση Συστημάτων ΤΠ Μεγάλης Κλίμακας στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (αναδιατύπωση)

Οδηγία 2001/55/ΕΚ του Συμβουλίου, της 20ής Ιουλίου 2001, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές παροχής προσωρινής προστασίας σε περίπτωση μαζικής εισροής εκτοπισθέντων και μέτρα για τη δίκαιη κατανομή των βαρών μεταξύ κρατών μελών όσον αφορά την υποδοχή και την αντιμετώπιση των συνεπειών της υποδοχής αυτών των ατόμων

Οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου της 27^{ης} Ιανουαρίου 2003 σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη

Οδηγία 2003/109/ΕΚ του Συμβουλίου της 25^{ης} Νοεμβρίου 2003 σχετικά με το καθεστώς υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι επί μακρόν διαμένοντες

Οδηγία 2005/85/EK του Συμβουλίου της 1^{ης} Δεκεμβρίου 2005 σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα

Οδηγία 2009/52/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 2009 , σχετικά με την επιβολή ελάχιστων προτύπων όσον αφορά τις κυρώσεις και τα μέτρα κατά των εργοδοτών που απασχολούν παράνομα διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών

Οδηγία 2011/95/EE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2011 σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (αναδιατύπωση), Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε.

Οδηγία 2013/32/EE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Ιουνίου 2013 σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιατύπωση), Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε.

Οδηγία 2014/36/EE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26^{ης} Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία, Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε.

Οδηγία 2014/66/EE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαΐου 2014 σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών στο πλαίσιο ενδοεταιρικής μετάθεσης, , Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε.

Οδηγία 2014/59/EE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15ης Μαΐου 2014 , για τη θέσπιση πλαισίου για την ανάκαμψη και την εξυγίανση πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων και για την τροποποίηση της οδηγίας 82/891/ΕΟΚ του Συμβουλίου, και των οδηγιών 2001/24/ΕΚ, 2002/47/ΕΚ, 2004/25/ΕΚ, 2005/56/ΕΚ, 2007/36/ΕΚ, 2011/35/ΕΕ, 2012/30/ΕΕ και 2013/36/ΕΕ, καθώς και των κανονισμών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ) αριθ. 1093/2010 και (ΕΕ) αριθ. 648/2012 Κείμενο που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ, Επίσημη Εφημερίδα της Ε.Ε.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο», 21/05/2024, Accessed 2-10-2024. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_el

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Ε.Ε., «Ενίσχυση των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε.», 1/07/2024, Accessed 2-10-2024. <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/strengthening-external-borders/>,

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ε.Ε., «Πώς βοηθάει η Ε.Ε. τους πρόσφυγες από την Ουκρανία», 19/12/2024, Accessed 2-10-2024. <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/refugee-inflow-from-ukraine/>

Δελτίο Τύπου Συμβουλίου της Ε.Ε., «Το Συμβούλιο θέσπισε το Σύμφωνο της Ε.Ε. για τη μετανάστευση και το άσυλο», 14/05/2024, Accessed 2-10-2024. <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-migration-policy/eu-migration-asylum-reform-pact/>

ECRE, “Κοινή Δήλωση -Σύμφωνο», Οκτώβριος 2020, Accessed 2-10-2024. <https://ecre.org/wp-content/uploads/2022/09/%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F-%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%AF%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%95%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-8-%CE%A3%CE%B5%CF%80%CF%84%CE%B5%CE%BC%CE%B2%CF%81%CE%AF%CE%BF%CF%85-Final-2.pdf>

Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, Ηνωμένα Έθνη 1952, Accessed 2-10-2024. <https://www.unhcr.org/gr/wp-content/uploads/sites/10/2018/01/04-symvasiprotokollo.pdf>

Συμπεράσματα Προεδρίας Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε 15-16 Οκτωβρίου 1999, Accessed 2-10-2024. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/pres_99_0002

Δευτερογενείς πηγές

✓ Ελληνόφωνη

Αγγελίδης, Δημήτρης, Κοκκινάκη, Φωτεινή, Κουναλάκη, Ξένια, Μαραγκίδου, Μελπομένη, Παπαγιάννης, Λευτέρης, Σακελλαρίου, Αλέξανδρος και Χαραμής, Παύλος. 2020. «Δημοκρατία και Ανθρώπινα Δικαιώματα. Σύνορα και κορονοϊός: προσφυγική πολιτική και δημόσιος λόγος την εποχή της διπλής κρίσης στην Ελλάδα». *Friedrich Ebert Stiftung*. Ημερομηνία Πρόσβασης 30 Νοεμβρίου 2024. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/athen/17366.pdf>

«Ανάλυση δικαιωμάτων κατά την αναστολή διαδικασίας ασύλου στην Ελλάδα». 2020. *Refugee Support Aegean*. Ημερομηνία Πρόσβασης 3 Νοεμβρίου 2024. <https://rsaegean.org/el/analysisi-sterisi-dikaiomaton-kata-tin-anastoli-tis-diadikasias-asyloy-stin-ellada/>

«Ανάλυση: Στέρηση δικαιωμάτων κατά την αναστολή διαδικασίας ασύλου στην Ελλάδα». 2020. *Refugee Support Aegean*. Ημερομηνία Πρόσβασης 26 Νοεμβρίου 2024.

Βισεντζάτος, Νάσος. 2017. «Εξευρωπαϊσμός ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής: Κάθετη ανάλυση της διαμόρφωσης πέντε Οδηγιών της ΕΕ και η προώθηση των ελληνικών θέσεων». *Κοινωνική Πολιτική* 7:1-23 <https://rsaegean.org/el/analysisi-sterisi-dikaiomaton-kata-tin-anastoli-tis-diadikasias-asyloy-stin-ellada/>

Γκουγκίδου, Βασιλική. 2018. «Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Μεταναστευτική Πολιτική». Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 2018. <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/49262/17952.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Δελτίο τύπου. 2019. Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής

«Εκθεση Αναφοράς για το Προσφυγικό και το Μεταναστευτικό ζήτημα. Μέρος Β'». 2020. *Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*. Ημερομηνία Πρόσβασης 3 Νοεμβρίου 2024. https://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/prosfuges_metanastes/Ekthesi_Anaforas_Prosfugiko_el_compressed.pdf

«Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και τη Μείωση της Φτώχειας». 2022. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων

Ηλιάδη, Μαρία. 2024. «Πολιτική ασύλου και κορονοϊός: Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας παροχής πολιτικού ασύλου την περίοδο της υγειονομικής κρίσης στην Ελλάδα». *ΟΜΙΛΟΣ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ*. Ημερομηνία Πρόσβασης 8 Νοεμβρίου 2024.

<https://odeth.eu/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B1%CF%83%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CF%8A%CF%8C%CF%82-%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CF%8C/>

Μπαγκαβός, Χρήστος και Παπαδοπούλου, Δήμητρα, επιμ. 2006. *Μετανάστες και ένταξη μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*. Αθήνα: Gutenberg

«Ε.Ε. : Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το άσυλο». *Europedirectpiraeus*. 7 Οκτωβρίου 2021

«Ε.Ε. : Το Νέο Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο». 2021. *lawnet*. 1 Οκτωβρίου 2021. <https://lawnet.gr/law-news/ee-neo-symfono-gia-ti-metanastefsi-kai-to-asylo/>

Έκμε-Πουλοπούλου, Ήρα. 2007. *Η μεταναστευτική πρόκληση*. Αθήνα: Παπαζήσης

«Ένταξη μεταναστών και προσφύγων στην Ελλάδα. Οι πολιτικές ενσωμάτωσης στη χώρα και οι προκλήσεις του μέλλοντος». 2024. *Διανέοσις*. Ημερομηνία Πρόσβασης 27 Νοεμβρίου 2024. https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2024/09/Immigration_brochure-v4.pdf

«Ευρωβουλή: Εγκρίθηκε το νέο Σύμφωνο Μετανάστευσης και Ασύλου- Τι προβλέπει, ποιοί αντιδρούν». *Libre*. 10 Απριλίου 2024

«Η έννοια της «Ασφαλούς Τρίτης χώρας». Διατάξεις & Εφαρμογή στο Ελληνικό Σύστημα Ασύλου». 2024. *Refugee Support Aegean*. Ημερομηνία Πρόσβασης 3 Νοεμβρίου 2024. https://rsaegean.org/wp-content/uploads/2024/02/PROASYL_RSA_asfalis_triti_chora.pdf

«Η Ιταλία είναι πλέον η κύρια πύλη μεταναστών στην Ευρώπη λέει η Frontex». 2011. *ΤΑ ΝΕΑ*. 14 Ιουνίου 2011.

«Η Κυβέρνηση Μελόνι δυσκολεύει πολύ τις διασώσεις μεταναστών-Οργή από ανθρωπιστικές οργανώσεις, σιωπά η ΕΕ». *Dnews*. 28 Σεπτεμβρίου 2024.
<https://www.dnews.gr/eidhseis/kosmos/491668/i-italia-mplokarei-tis-diasoseis-metanaston-sti-thalassa-ta-nea-metra-pou-fernei-i-meloni>

Κατσούνης, Ιωάννης. 2013. «Η μεταναστευτική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Εναρμονισμός και αποκλίσεις». Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2013.
<https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/49262/17952.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Κουρουτζή, Αγγελική. 2023. «Προσφυγικό: Από την Πύλο ως τη Λαμπεντούζα- Όταν η θάλασσα «παίρνει φωτιά»». *ΤΟ ΒΗΜΑ*. 16 Ιουνίου 2023

Κυριμιλίδου, Ιωάννα. 2020. «Η νομική και κοινωνική όψη του προσφυγικού ζητήματος στην Ελλάδα ως χώρο υποδοχής προσφύγων από το 2015 μέχρι σήμερα». Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2020.
<https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/24490>

Liboreiro, Jorge. 2024. «Πράσινο φως της ΕΕ στο Νέο Σύμφωνο για τη μετανάστευση, παρά την αρνητική ψήφο της Πολωνίας και της Ουγγαρίας». *Euronews*. 14 Μάϊου 2024.
<https://gr.euronews.com/my-europe/2024/05/14/prasino-fos-tis-eu-sto-neo-symfono-gia-ti-metanasteusi-para-arnisi-polonias-ouggarias>

Λυρώνη, Ελένη. 1990. «Εμπειρίες και Διδάγματα από τη Διαχείριση στην/από την Ελλάδα των μεταναστευτικών ροών της δεκαετίας 1990». *Ευρωπαϊκό Κέντρο Jean Monnet*

Μάρκου, Έλενα. 2023. «Ο νέος Κώδικας Μετανάστευσης». *Syntagmawatch*. 28 Μαρτίου 2023

Μεντζελοπούλου, Αντιόπη. 2021. «Θεωρίες Διαπραγματεύσεων-το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο». Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Βρυξελλών, 2021.

https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/14075/MENTZELOPOULOU_16031.pdf?sequence=1&isAllowed=y

«Μετανάστευση και Μεταναστευτική Πολιτική στην Ευρώπη και την Ε.Ε.». *Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης*. Ημερομηνία Πρόσβασης 3 Νοεμβρίου 2024. https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/466.pdf.83

Μιγγείρου, Κωνσταντίνα και Σταυροπούλου, Μαρία . 2008. «Θεσμικό Πλαίσιο σε Διεθνές Ευρωπαϊκό και Εθνικό Επίπεδο». *Εθνική Σχολή Τοπικής Αυτοδιοίκησης*.

Μπαγκαβός, Χρήστος, Παπαδοπούλου, Δέσποινα και Συμεωνάκη, Μαρία. «Μετανάστευση και Παροχή Υπηρεσιών σε Μετανάστες στην Ελλάδα». *Πάντειο Πανεπιστήμιο ΚΕΚΜΟΚΟΠ, 29 Μελέτες*

Μπάκας, Δημήτριος. 2023. «Πολιτικές διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, επίδραση και επιπτώσεις στο ελληνικό μεταναστευτικό και προσφυγικό δίκαιο κατά την περίοδο 2010-2022». Πτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, 2023. <https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/7368>

Μπουρουντής, Ανδρέας. 2022. «Η μετανάστευση και στρατηγικές για την ένταξη στην Ελλάδα. Η εμπειρία των ετών 2015-2022». *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης* 47:57-84

«Ναυάγιο στην Πύλο: Η αντίδραση του πολιτικού κόσμου από την εκατόμβη νεκρών-Ματαιώνεται η προεκλογική δραστηριότητα». 2023. *Η ΒΡΑΔΥΝΗ*. 14 Ιουνίου 2023

«Ναυάγια με μετανάστες και πρόσφυγες: Τα πιο πολύνεκρα των τελευταίων μηνών». 2023. *ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ*. 14 Ιουνίου 2023

«Νομική συνδρομή για τους μετανάστες, τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες στην Ελλάδα: προκλήσεις και εμπόδια». 2018. *Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες*. Ημερομηνία Πρόσβασης 10 Νοεμβρίου 2024. <https://metadrasi.org/%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B4%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%AE/>

«Όταν οι Ρώσοι εισέβαλαν στην Ουκρανία». *DW*. 24 Φεβρουαρίου 2023

Παλαιολόγος, Γιώργος,. 2020. «Το Νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο: Μια πρώτη αποτίμηση». *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. 24 Σεπτεμβρίου 2020

Παπαγεωργίου, Πέτρος, επιμ. 1998. *Μέθοδοι στην Κοινωνιολογική Έρευνα*. Αθήνα: Τυπωθήτω

«Παρατηρήσεις επί της εφαρμογής του ν. 4636/2019 «περί διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις» στο Hotspot της Λέσβου». 2020. *Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες*. Ημερομηνία Πρόσβασης 5 Νοεμβρίου 2024. https://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/prosfuges_metanastes/Ekthesi_Anaforas_Prosgugiko_el_compressed.pdf

Σαρρής, Νίκος. 2009. «Οι αντιφατικές διαστάσεις της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ε.Ε.». *Μελέτες-Έρευνες ΕΚΚΕ 10*: 61-84 στο Βαρουζή, Χριστίνα, Σαρρής, Νίκος, και Φραγκίσκα, Αμαλία. «Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα»

Σαχινλή, Μεργιέμ. 2021. «Το μεταναστευτικό φαινόμενο και η προσπάθεια χάραξης μεταναστευτικής πολιτικής». Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, 2021. <https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/handle/unipi/14027>

Σπυροπούλου, Ναταλία. 2024. «Γενικές αρχές της ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Μια σύντομη ανασκόπηση». *ΕΚΚΕ-ΕΛΙΑΜΕΠ*. Ημερομηνία Πρόσβασης 3 Νοεμβρίου 2024. <https://www.ekke.gr/services/publication/genikes-arches-tis-ellinikis-metanasteutikis-politikis-mia-sintomi-anaskopisi>

«Σχόλια επί της ηλεκτρονικής δημόσιας διαβούλευσης για την «Εθνική Στρατηγική για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων». 2022. *ΑΡΣΙΣ*. Ημερομηνία Πρόσβασης 15 Νοεμβρίου 2024. <https://arsis.gr/arsis-scholia-epi-tis-ilektronikis-dim/>

Τζόνινερ, Έλλα. 2024. “Ε.Ε. : Πως αλλάζει το σύστημα ασύλου?”. *DW*. 11 Μαΐου 2024

Τραμουντάνης, Άγγελος. 2023. «Η πολιτική για την ένταξη μεταναστών και αιτούντων/δικαιούχων Διεθνούς Προστασίας στην Ελλάδα: Ιστορική αποτίμηση,

προκλήσεις, προοπτικές». *EKKE*. Ημερομηνία Πρόσβασης 15 Νοεμβρίου 2024. https://www.ekke.gr/publication_files/i-politiki-gia-tin-entaxi-metanaston-kai-aitounton-dikaiouschon-diethnous-prostasias-stin-ellada-istoriki-apotimisi-proklisis-prooptikes-1

Τριανταφύλλου, Μαρία. 2005. «Ελληνική Μεταναστευτική Πολιτική: Προβλήματα και Κατευθύνσεις». *ΕΛΙΑΜΕΠ*

Τριανταφυλλίδου, Άννα και Μαρουκής, Θάνος, επιμ. 2010. *Η μετανάστευση στην Ελλάδα τον 21^ο αιώνα*. Αθήνα: Κριτική

Τσαούσης, Δημήτρης. 1991. *Η κοινωνία του ανθρώπου*. Αθήνα: Gutenberg

Τσιώλης, Γιώργος. 2011. «Η σχέση ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες: Από την πολεμική των «παραδειγμάτων» στις συνθετικές προσεγγίσεις». Στο *Οι κοινωνικές επιστήμες στον 21^ο αιώνα: Επίμαχα Θέματα και προκλήσεις*, από Μανώλη Δαφέρμο, Μηνά Σαματά, Μίνω Κουκουριτάκη και Σωτήρη Χιωτάκη, 56-84. Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο

Τσούκας, Χαρίδημος. 2020. «Καταυλισμός Μόριας: Ευπρόσδεκτη η πυρπόληση». *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. 27 Σεπτεμβρίου 2020. <https://www.kathimerini.gr/opinion/561094540/kataylismos-morias-eyprosdekti-pyropolis/>

Χριστόπουλος, Δημήτρης. 2024. «Το Ελληνικό Μεταναστευτικό καθεστώς. Πραγματικότητες, ματαιώσεις, προοπτικές». *Διανέοσις*. Ημερομηνία Πρόσβασης 1 Νοεμβρίου 2024. https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2024/09/Immigration_Christopoulos.pdf

«20 Οργανώσεις και νομικοί ζητούν να καταψηφιστούν διατάξεις που θέτουν σε κίνδυνο βασικά δικαιώματα των αιτούντων διεθνή προστασία». 2020. *Δελτίο Τύπου Refugee Support Aegean*. Ημερομηνία Πρόσβασης 26 Νοεμβρίου 2024. <https://rsaegean.org/el/archive/>

✓ Αγγλόφωνη

Anagnostou, Dimitrios. 2004. “IMISCOT Working paper: Country report Immigrant policy-making: A review of the literature of the Greek case”. *Europa*. Ημερομηνία Πρόσβασης 2

Νοεμβρίου 2024. https://migrant-integration.ec.europa.eu/sites/default/files/2008-08/doc1_1457_304555935.pdf

“Analyzing Greek pushbacks: over 20 years of concealed state policy without accountability”. 2023. *ECCHR*. Ημερομηνία Πρόσβασης 23 Νοεμβρίου 2024. https://www.ecchr.eu/fileadmin/user_upload/Analyzing_Greek_Pushbacks-Over_20_years_of_concealed_state_policy_without_accountability.pdf

“Asylum report 2022”. 2022. *EUAA*. Ημερομηνία Πρόσβασης 2 Νοεμβρίου 2024. https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/202206/Asylum_Procedures_JA_EL.pdf

Brucher, Herbert, Epstein, Gill, and MacCormich, Barry. 2001. “Managing migration in the European welfare state” . *Report IMF*. Ημερομηνία Πρόσβασης 18 Νοεμβρίου 2024. https://www.frdp.org/wp-content/uploads/2001/06/execsumm1_23jun01.pdf

Creswell, John W. 2007. *Qualitative inquiry and research design: choosing among five approaches*. 2nd edition. C.A.: Sage Publications

Entinger, Han and Biezeveld Renske 2003. “Benchmarking in Immigrant Integration”. Master’s Dissertation, University of Rotterdam, 2003. <https://repub.eur.nl/pub/1180/SOC-2003-011.pdf>

EU-LISA, “Eurodac”, 2023, Accessed 2-10-2024. <https://www.eulisa.europa.eu/Activities/Large-Scale-It-Systems/Eurodac>

ECCHR. 2023. *Annual Report. Enforcing human rights through legal means*

Hanley, John. «Το Σύμφωνο της Ε.Ε. για το άσυλο και τη μετανάστευση πέρασε παρά τις αντιρρήσεις της ακροδεξιάς και της αριστεράς». *The Guardian*. 10 Απριλίου 2024

Hein, Christopher. 2024. “Pact with the devil, or a big fresh start? Controversial views on the EU’s New Pact on Migration and Asylum”. *Heinrich Boll Stiftung Thessaloniki*. 28 Μαρτίου 2024

Scnapper, Dominique. 1992. *Europe of Migrants, essays in the politics of Immigration*. Paris: Francois Bourin

Triantafyllou, Lamprini. 2023. "Europeanization and Migration in Greece during the periods of economic and migration crisis (2009-2015)". Master's Dissertation, University of Macedonia, 2023.

<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/29099/2/TriantafyllouLampriniMsc2023.pdf>

